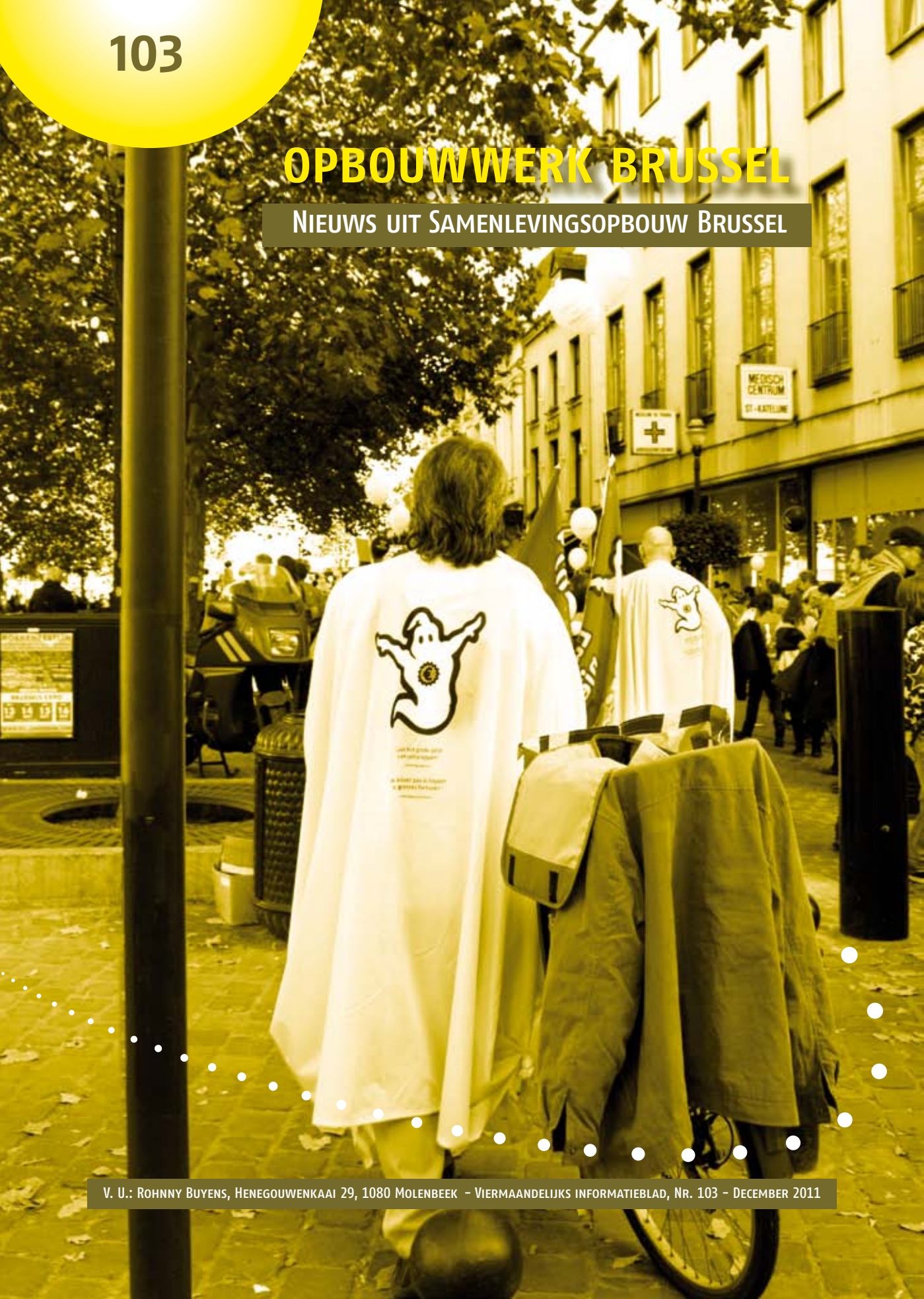

OPBOUWWERK BRUSSEL

NIEUWS UIT SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

EDITORIAAL

Verder in dit nummer maakt Justus Uitermark ons opmerkzaam op het belang van een sterk middenveld voor de democratie. In tegenstelling tot sociale bewegingen die binnen de civil society een deel van dat middenveld bevolken, geschraagd door vrijwilligers die beweging maken zonder of met in verhouding weinig overheidssponsoring, bestaat dat middenveld ook uit een veelheid aan organisaties die men tot de zgn. sociale arrangementen rekent. Dit zijn sociaal-profit of non-profit organisaties, die sterk professioneel uitgebouwd zijn en dienstverlening verzorgen en dat kunnen precies omdat ze door de overheid worden gesubsidieerd. Deze organisaties ontleen hun bestaansrecht niet zelden aan een maatschappelijke missie die politiek niet vrijblijvend is. Immers, in het uitvoeren van die missie nemen ze stelling in over hoe de samenleving georganiseerd dient te worden. Het maatschappelijk opbouwwerk heeft ter zake een uitgesproken ambitie. Lang was het, ook bij de overheid, de teneur dat een gezonde democratie ook een krachtig en dynamisch middenveld nodig had. Lang was de overheid bereid dit middenveld als democratische waakhond te subsidiëren, ook omdat het scherpte en tegenwicht gaf aan het politieke debat. Dat gesubsidieerde middenveld zag het dan ook als haar taak democratische capaciteiten van burgers te vergroten, door overleg een draagvlak te creëren voor publieke besluiten en verzet aan te tekenen tegen zijns inziens niet democratische maatregelen. Momenteel zijn sociaal profit organisaties vanuit hun financiële afhankelijkheid uiterst kwetsbaar geworden. Gedragen door een brede onderstroom in de samenleving is de overheid een andere invulling gaan geven aan hun positie en opdrachten. De overheid beschouwt hen vooral als dienstverleners die werken in het verlengde van overheidsopdrachten, als uitvoerders en dienstmaagden van een overheidsvisie. In plaats van tegenverhalen aan te brengen, dreigen sociaal-profit organisaties bijgevolg radertjes te worden in een homogeen, alles overheersend en enig verhaal. Ze moeten zich voegen in een beleidslogica die tevens een beheersingslogica is. Hoe is het zover kunnen komen? Welke verschuivingen hebben zich ter hoogte van de overheid voorgedaan en met welke uitdagingen ziet met name het opbouwwerk zich geconfronteerd?

1. Overheden zijn geëvolueerd van een oud naar een nieuw denken over maakbaarheid. Tot voor enkele decennia interpreteerden ze hun rol vanuit het ideaal van de maakbare samenleving. Dit ideaal ging terug op ideeën uit de Verlichting, ondermeer die van vrijheid en gelijkheid. De overheid zag zichzelf in een herverdelende rol en stond borg voor maatschappelijke solidariteit. Dit gebeurde onder het baldakijn van het sociaaldemocratisch gedachtegoed. Onder invloed van het marktdenken is de rol van de overheid, vooral waar het herverdeling betreft sterk gekrompen. Een en ander wordt voortaan gelegitimeerd vanuit een neoliberale en neoconservatieve discours dat politici, bedrijfsleiders, opiniemakers en wetenschappers uitdragen. Het nieuwe maakbaarheidsdenken garandeert vrijheid en blijheid voor een elite die zich voluit op de markt kan uitleven, legt disciplinerende op aan de onderlaag. Een eerste uitdaging voor de samenlevingsopbouw is hoe zich als sector, uit de gratie maar toch vasthoudend aan het oude maakbaarheidsideaal, staande te houden. Er wordt een grote dienstbaarheid verwacht. Men komt aandragen met nieuwe thema's, maar ook organisatorisch en methodisch wordt het opbouwwerk andere wegen opgemasseerd. Niet toevallig rond 1983, grote crisisjaren waarin het Thatcherisme en de Reaganomics doorbraken, diende het voortaan projectmatig te werken, kwam er doorgedreven professionalisering en een bedrijfsmatige aanpak waarin „meten is weten” en kwaliteitsbewaking belangrijke exponenten werden.

2. Problemen die te maken hebben met de wijze waarop groepen zich in de samenleving tot mekaar verhouden, worden herleid tot problemen van individuen. Het individueel schuldmodel duikt op in vele gedaanten: een armoedediscours waarin culpabilisering en criminalisering de dienst uitmaken; activering tegen de achtergrond van het rechten en plichten verhaal; employability: niet de beschikbaarheid van jobs maar de geschiktheid voor jobs staat centraal; participatie en actief burgerschap als vorm van responsabilisering. Hoe kan het opbouwwerk een structurele visie op maatschappelijke problemen blijven aanhouden? Hoe om te gaan met een discours waarin een zelfde woordgebruik gehanteerd wordt als die waarvan het opbouwwerk zich bedient en die zijn inzet schraagt (bv. participatie en actief burgerschap)?

3. Problemen die als gevolg van belangentegenstellingen en machtsongelijkheden in essentie politieke problemen zijn, krijgen geen politieke maar een technische behandeling. In de armoedebestrijding wordt veel heil verwacht van een goede kennis van het armoedefenomeen. Vandaar de nadruk op het opmaken van armoedeatlassen en armoedebarmeters die toelaten de armoede letterlijk in kaart te brengen of af te wegen tegen bepaalde standaarden. Deze instrumenten zijn ongetwijfeld hulpmiddelen maar op zich hebben ze de armoede voor nog geen millimeter terug gedrongen. De strijd tegen de armoede lijkt ook vooral een zaak van goed bestuur. Vandaar de sterke nadruk op geïntegreerd, integraal en transversaal beleid. Ten derde is armoedebestrijding vooral een zaak van integratie van armen in de maatschappelijke instellingen, integratie die terloops weer aan standaarden kan afgemeten worden. Maar integratie waarin? In instellingen die uitsluitend werken? De zaken op die manier bekijken is ze pas politiek bekijken. Kunnen we zomaar als technici van dienst mee helpen met een overheid die als een soort neutrale instantie ambieert de strijd tegen de armoede tot een goed einde te brengen en werkt vanuit een eenzijdige definitie van problemen?

4. De manier waarop men problemen definieert en over probleemdagers spreekt heeft een uitgesproken moralistisch karakter. Men hoeft er slechts een bepaald woordgebruik op na te slaan. Enkele voorbeelden: de actieve burger (lees de actieve als goede en de niet-actieve als slechte burger), hangjongeren, asociale wijkbewoners, hotspot buurten. De Belgische politicologe Chantal Mouffe wijst in dit verband op het overheersend consensusdenken. Doordat partijen die voor beleidsdeelname in aanmerking komen, naar een grijs midden zijn opgeschoven hebben ze als het ware de links/rechts tegenstelling tussen haakjes gezet en gaan ze alles op basis van normen afwegen in termen van goed en slecht. Right and left wordt, aldus Mouffe, vervangen door right and wrong. Hoe verhouden zich conflict en consensus in de aanpak van het opbouwwerk? Stelt het zich tevreden in een rol van dociele uitvoerders of houdt het vast aan zijn rol van democratische waakhond? In welke mate is het zich bewust van zijn eigen waarden- en normenpatroon? In welke mate rekent het anderen daarop af?

5. Sociale problemen worden geherdefinieerd in termen van lokale problemen. Het gaat hier om samenlevingsproblemen in de letterlijke zin van

het woord: problemen zijn problemen van gebrek aan sociale cohesie en sociaal kapitaal, van tegenstellingen tussen culturen, van individuen die zich niet kunnen gedragen en dat alles in de directe woon- en leef-omgeving. Opbouwwerk voelt zich hier bij uitstek uitgedaagd omdat het van oudsher de buurt als werkterrein heeft. Begraaft het zich in de buurt, of blijft het vasthouden aan het standpunt dat vele problemen zich weliswaar in buurten concentreren, maar niettemin in hun ontstaan de wijk overstijgen en teruggaan op sociale ongelijkheden.

Wat staat het opbouwwerk onder die omstandigheden te doen? Heel wat zaken ontsnappen aan zijn controle. Niet omdat het gevangen zou zitten in natuurwetmatigheden, maar omdat het het opbouwwerk, in politieke termen gesproken, ontbreekt aan macht om zijn lot helemaal in eigen hand te houden. Toch zijn er zaken die niet aan zijn controle ontsnappen. In eigen huis hier en daar orde op zaken stellen zou al een begin zijn. Enkele aanbevelingen.

1. Het is absoluut geen goede strategie om zich te sterk te binden aan subsidies op lokaal niveau. Telkens blijkt dat op dat niveau de autonomie het sterkst wordt aangetast. Gemeentebesturen willen zelf de regiefunctie waarnemen. De manier waarop sommige steden opbouwwerkinstellingen behandeld hebben in het kader van projecten in het Stedenfonds is hiervoor exemplarisch. Een voorbeeld uit Nederland: na de decentralisatie is het Nederlandse opbouwwerk op de manier zoals de sector in Vlaanderen zichzelf begrijpt in feite opgehouden te bestaan en is of een afdeling geworden binnen het ambtelijk apparaat of een privaat bureau dat zijn expertise aan de meest biedende verstrekt. Samenlevingsopbouw heeft er alle belang bij vast te houden aan een decreet op gemeenschapsniveau waarbinnen de autonomie gewaarborgd blijft. De vrijheidsgraden zijn dan groter.

2. Beleid, op welk niveau ook is niet te beschouwen als een neutrale instantie. De idee dat het beleid, met toepassing van de nodige technieken, garant zou staan voor de oplossing van maatschappelijke problemen, deze a-politieke wijze van kijken op de positie van het beleid is tot in het jargon doorgedrongen. Daarin is het gangbaar te spreken van overheden als probleemoplossers, alsof

beleidsinstanties vaak ook niet onderdeel zouden zijn van een problematiek! Een andere opstelling impliceert kritische afstandelijkheid en dat betekent een duidelijk zicht op tegenstrevers en bondgenoten op de niveau's waar beslissingen worden genomen.

3. Er moet dringend werk gemaakt worden van een eigen discours. Als het opbouwwerk zelf niet weet waarvoor het staat of als er interne verdeeldheid is, dan moet men niet verwonderd zijn dat anderen de marsrichting bepalen. Dat discours zou op zijn minst ook verhinderen dat men met de ogen open in de valkuilen van sommige vertogen loopt. Voor het opbouwwerk betekent dit bvb. dat het zich een samenhangende analyse en consistent tegenverhaal eigen maakt omtrent het huidige mainstream discours rond economie, stedelijkheid en neoliberale strategieën. Dat betekent: zicht hebben op de kapitalistische productiewijze in zijn huidige vorm; zicht hebben op de plaats van de steden daarin; zicht hebben op de diverse gezichten van het neoliberalisme; zicht hebben op de neoliberale sociale strategieën die op de stad inwerken. De samenlevingsopbouw moet zich ook veel diepgaander bezig houden met de werking en het wezen van de democratie in de huidige participatiestaat. Voortdurende ondertheoretisering is een zwaktebod.

4. Aansluitend hiermee moet dringend de balans hersteld worden tussen visieontwikkeling en methodiekontwikkeling. Professionalisering eist van werkers vooral zicht op hoe ze iets moeten doen. De waarom vraag geraakt dan vlug ondergesneeuwd. Die balans moet niet alleen gelden binnen opleidingen maar moet ook een permanent aandachtspunt zijn binnen instellingen. Zo vormde een studiedag binnen de sector (*kritieke ruimte*, 29 oktober 2010) wellicht een aanzet voor verdere stappen rond visievorming. Ook in het vormingsaanbod van de sector gaat er via blikopeners en lezingen meer aandacht uit naar maatschappijvisie. De specifieke aard van non-profit instellingen dwingt tot tegenwicht: opbouwwerk is een professie en een job. En al wordt die job niet altijd tussen 9 en 5 uitgeoefend, men kan er niet vanuit gaan dat die uitoefening automatisch gepaard gaat met sociale bewogenheid. Daarmee is niet gezegd dat dergelijke bewogenheid er niet is, maar een automatische relatie tussen professie en bewogenheid mag niet voorondersteld worden.

5. Op het terrein, op de werkvloer moet men kiezen voor acties die er vanuit een visie werkelijk toe doen. Voor het opbouwwerk betekent dit: streven naar sociale wijkontwikkeling en uitgaan van een rechtenbenadering. Concreet gaat het dan bvb. om het geven van voorrang aan de huisvestingsproblematiek en, als men zich bekommert om de fysieke en sociale leefbaarheid van buurten, dat te doen in relatie tot deze problematiek. Er is een trend om thema's aan te snijden die verband houden met sociale zekerheid van mensen (lage inkomens, proactief beleid, automatische toekenning van rechten), met het functioneren van ocmw's... Voor het opbouwwerkmatig vertalen van deze „harde” thema's zijn de bestaande denkkaders wellicht niet helemaal geëigend. Er is dus experimenteerruimte nodig om nieuwe praktijken en methodieken te ontwikkelen. Het veldwerk rond een thema als armoede en energie heeft aangetoond dat daar voor opbouwwerk veel mogelijkheden in schuilen.

6. De krachten moeten intern en extern gebundeld worden. Zo heeft de sector intern beslist om over de instituten heen twee samenwerkingsverbanden op te zetten rond de thema's wonen en maatschappelijke dienstverlening. Dat vergroot niet alleen de slagkracht, maar zet meteen ook de nood aan gemeenschappelijke visievorming op de agenda. De nood aan externe frontvorming over de sectoren heen en met de civil society en – niet te vergeten – de academische wereld, is in theorie zo iets als een open deur in trappen, maar in de praktijk schijnbaar zo moeizaam te verwezenlijken. Wellicht gebeurt dit best ook vanuit concrete dossiers. Een goed voorbeeld hiervan is de dynamiek die in Brussel rond de thematiek van mensen zonder wettige verblijfsvergunning is ontstaan naar aanleiding van een bezetting van de Begijnhofkerk in 2009. Alleen deze frontvorming zal de eigen positionering meer politiek gewicht geven.

7. En ten slotte: legitimatie moet gehaald bij de mensen waarvoor men opkomt en waarmee samen strijd wordt aangegaan. Politici zijn gevoelig voor de stem van het volk. Deze gevoeligheid stijgt naarmate het beleidsniveau lager ligt. Is dit niveau voor decentralisatie van middelen geen voordeel, voor het bespelen van die gevoeligheid duidelijk wel. (ast)

BONNEVIEPARK: „GOED LEVEN” IN SINT – JANS – MOLENBEEK

BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL – AUTEUR: MICHEL DEMOL

Terwijl Sint-Jans-Molenbeek in augustus 2011 in de kranten het nieuws haalt wegens gewelddelicten, spelen wekelijks honderden kinderen van verschillende leeftijd en origine onder het toeziend oog van ouders samen op het Bonneviepark.

Het park is het resultaat van een jarenlange inzet van bewoners en overheden. Het is gelegen in een dichtbevolkte wijk van 10.000 inwoners waarvan zowat 50% jonger is dan 21 jaar. Het is de enige speelruimte en groene zone in een dichtbebouwde stedelijke wijk met druk autoverkeer. En toch werkt het! In dit artikel gaan we in op de aanpak vanuit Buurthuis Bonnevie, waarbij zijn opbouwteam in de periode 2009/2011 werkte aan een participatieproces opgezet rond de heraanleg van de speelzone.

RUIMTE MET GESCHIEDENIS

De geschiedenis van het Bonneviepark is sterk verbonden met die van Buurthuis Bonnevie en zijn partners, de kinderwerking Notre Coin de Quartier en het opleidingsproject Centre de formation Bonnevie. Het Bonneviepark kwam er maar na jarenlange activiteiten en acties. Zowat 20 jaar lang, tussen 1976 en 1996, bouwden deze partners eigenhandig en samen met kinderen een voorlopig speelplein op deze zone, nadat in de jaren zeventig een heel huizenblok afgebroken werd om de metro te kunnen doortrekken vanaf Brussel-centrum.

Het plein “Ons buurtpleintje- Notre Coin du Quartier” kreeg jaar in jaar uit meer vorm. Kinderen kwamen er dagelijks spelen, een groep adolescenten zette zich in als (hulp)animator en nieuwe speeltuigen werden met weinig middelen en veel enthousiasme eigenhandig gebouwd.

Niet alles liep even vlot: er waren periodes waarbij nachtlawaai kwaad bloed zette bij een aantal omwonenden. Er werd gedeald waardoor kinderen wegbleven. Maar de initiatiefnemers, gesteund door de kinderen en de adolescenten bleven erin geloven. Er was veel aandacht voor communicatie met de buurt: er waren regelmatig informele gesprekken met ouders en omwonenden; informatiemomenten en vergaderingen. Daarnaast werden ook acties ondernomen om te antwoorden op de reële „overlast”, zoals netheidsacties, en het verplaatsen van speeltuigen,...

Het plein ging steeds meer deel uitmaken van de buurt en het buurtleven, ook in de hoofden van de lokale politici en de gemeentelijke diensten. Zij zagen dat, waar andere speelpleintjes afgebroken werden, dit plein jaar na jaar bleef bestaan en goed functioneerde. De betrokkenheid van de lokale organisaties en gebruikers was hierbij cruciaal: de opbouwwerkmiddelen van buurthuis Bonnevie werden gekoppeld aan de inzet van de kinderwerking Notre Coin de quartier en het opleidingsproject Centre de formation.

De lokale organisaties waren zich er echter van bewust dat het speelplein een „voorlopig” speelplein was, gelegen op braakliggende grond waaraan de overheid een meer definitieve bestemming moest geven. En die bestemming bleef lange tijd: „huisvesting”.

Om de lokale en gewestelijke overheid te overtuigen op de terreinen een definitief speelplein uit te bouwen met en voor de buurt werd er gedurende vele jaren actie gevoerd. Dit gebeurde aan de hand van dossiervorming, persconferenties en het uitwerken van alternatieven. In september 1996 was het zover. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vertegenwoordigd door het BIM (Brussels Instituut voor milieubeheer-leefmilieu) en de

gemeente Sint-Jans-Molenbeek, openden plechtig het nieuw ingerichte Bonneviepark. Het gewest stond in voor de definitieve inrichting; het BIM werd de beheerder van het park. De gemeente bleef verantwoordelijk voor de veiligheid (van de openbare ruimte).

De wijze waarop deze ruimte eruit ging zien werd sterk mee bepaald door bewoners en gebruikers samen met buurthuis Bonnevie. Veel aandacht ging naar speeltuigen voor kinderen, een sportzone voor adolescenten, zit- en ontmoetingsruimte en dat alles in een groen kader. De kleurrijke speeltuigen werden samen met kinderen ontworpen in creatieve ateliers en uitgevoerd door jong volwassenen in opleiding. Ook daarna bleven de lokale organisaties op vele vlakken actief op het plein: ze stonden nog jaren in voor het openen en sluiten van het plein, de organisatie van spelnamiddagen en buurtfeesten, vergaderingen met omwonenden in verband met de onveiligheid, overleg met de gemeente en het BIM, eveneens rond veiligheid, onderhoud, enz. Het is dankzij die inzet dat het plein een druk bezochte openbare ruimte is, gebruikt door een veelheid van mensen op zowat alle uren van de dag en alle dagen van de week: kinderen, adolescenten, ouders.

Het BIM heeft na 1996 nog verschillende gelijkaardige speelpleinen gerealiseerd in de oudere stadswijken: het Liedekerkepark in Sint-Joost ten Noode bvb. of La Rosée in Kuregem. Ze heeft ook de idee overgenomen dat dergelijke parken een aanwezigheid behoeven en een team van BIM-animatoren werd uitgebouwd die dagelijks aanwezig zijn in de parken.

HERAANLEG VAN DE SPEELZONE

Leefmilieu Brussel (BIM) besloot in 2008 om de speelruimte in het Bonneviepark te vernieuwen. Het wou voortbouwen op een traditie van participatie en inspraak

van gebruikers en omwonenden en schreef daarom een projectoproep uit voor het uitbouwen van een participatieproces. Het buurthuis werd weerhouden. Het architectenbureau Suède36 kreeg de opdracht om een nieuw plan uit te tekenen. Dat plan moest rekening houden met een nieuwe Europese richtlijn, maar ook met de noden en wensen van de bewoners.

Buurthuis Bonnevie zorgde in een eerste fase en in opvolging van de opdracht voor het actualiseren van de gegevens over het Bonneviepark, het uitbouwen van een samenwerking met de vzw Kind en Samenleving (methodische ondersteuning), het afstemmen van de benadering van Buurthuis Bonnevie en het architectenbureau Suède36 en tenslotte het concretiseren van het participatieplan.

Het Buurthuis voorzag in een tweede fase de uitbouw van het participatieproces en in een derde fase de terugkoppeling naar de buurt.

Partners

Om de verschillende doelgroepen te bereiken koos het Buurthuis voor een aantal vaste partners die complementair waren. Ouders konden bevestigd worden dank zij de moeder-groepen van de scholen Vier Winden en Sainte-Ursule, de vrouwenorganisatie Dar Al Amal, ONE / Vie feminine (Kind & Gezin), en de vadergroep van de Vier Windenschool. Het peilen naar behoeften en noden van kinderen en jongeren gebeurde bij het 2e en 3e leerjaar van de Vier Windenschool en de kinderwerking van Notre Coin de Quartier. De doelgroep jongeren werd bereikt in samenwerking met de BIM-animatoren die dagelijks het park onderhouden, met Kicot (gemeentelijk straathoekwerk) en

Het Huis der Culturen. Kind & Samenleving vzw stond ons tijdens het hele proces bij. Peter Dekeyser van de vzw Kind en Samenleving ontwikkelde methodieken voor de ateliers met kinderen en begeleidde de synthesesgesprekken na de inspraak- en terugkoppelingsateliers. Er werd ook een reflectiegroep opgericht die op sleutel-momenten vergaderde. Deze groep bestond uit verschillende professionele medewerkers uit het lokale jeugdwerk, straat-hoekwerk en buurtwerk, maar ook de preventiedienst van de politie was aanwezig. Tijdens deze reflectiegroep bijeenkomsten werd informatie gegeven zodat deze via de professionals kon doorstromen naar de doelgroepen, er werden samen „open activiteiten” uitgebouwd en de welzijnswerkers werden betrokken bij de reflectie van het ontwerp. De waardevolle expertise van alle leden kon zo opgenomen worden in het proces.

De rol van de opdrachtgever

Als opdrachtgever waakte het BIM over het verloop van de opdracht betreffende de doelstellingen en de tijdsplanne. Het herinnerde ons aan de budgettaire en juridische elementen en administratieve verplichtingen. Door hun deelname aan een aantal sleutelactiviteiten (open activiteit, reflectiegroep) en het organiseren van een tussentijds overleg was het BIM als opdrachtgever actief betrokken in het proces.

Er werd geopteerd om van in het begin nauw samen te werken met Suède36. Het architectenbureau deelde onze visie in participatie, werkte nauw met ons samen en was zo vaak mogelijk aanwezig op inspraakateliers. Dit bevorderde de integratie van inspraak- en ontwerpfasen.

Bewoners krijgen het woord

Tussen januari en juni 2009 werkten we aan een „breed” en een „specifiek” participatieproces. Met breed bedoelen we dat we een maximaal aantal bewoners informeerden en uitnodigden tot inspraak en deelname. Het brede participatieproces bestond o.a. uit „open activiteiten” in het Bonneviepark. Het ging hier om animatie- en inspraakactiviteiten, georganiseerd in samenwerking met het BIM en lokale partners tijdens een aantal woensdagnamiddagen. Tijdens deze activiteiten werd een breed publiek van gebruikers bereikt.

Met een „specifiek” proces bedoelen we dat Buurthuis Bonnevie inspraakateliers organiseerde met en op maat van de verschillende leeftijdsgroepen: kinderen (6-12 jaar), jongeren en ouders (vaders en moeders) mits samenwerking met lokale partners. Veel inspraakkansen bieden een grotere betrokkenheid en toe-eigening van de nieuwe infrastructuur. De gekozen methoden zorgden ervoor dat ontmoeting en interactie tussen deelnemers centraal stond.

Het eerste atelier met de kinderen op basis van methodieken van Kind en Samenleving gaf een goed beeld van hoe kinderen speelden, welke spelvormen ze kenden en welke ontbraken. Kinderen dachten niet enkel aan zichzelf, zij dachten ook aan wat anderen (jongeren, ouders, ouderen) nodig hebben. Tijdens de ateliers met kinderen gaven vooral de meisjes aan dat hun moeders zitbanken moesten hebben bij de speelzone en dat er een afdak moest zijn om de baby's te beschermen tegen de zon. De kinderen dachten ook aan hun oudere broer of zus, neef of nicht. Kinderen beperkten zich niet tot één bepaalde ruimte in het park, voor hen was het hele park een speelzone en ze gebruikten de speeltuigen multifunctioneel. Uit de observaties bleek bvb dat kinderen verstoppertje en tikkertje spelen tussen de struiken en de speeltuigen, voetballen naast het sportterrein,

op de glijbaan klimmen... . Kortom, ze gaan creatief om met de ruimte en de infrastructuur. Kinderen vragen ook dingen die niet alleen met bewegen te maken hebben, ze willen ook

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE – AUTEUR: GWENDOLINE DAEMS

kunnen rusten, dromen en zelfs muziek maken.

Tijdens een tweede atelier leerden de kinderen samenwerken en toegevingen doen bij het opmaken van een gezamenlijk ontwerp. De kinderen kregen pictogrammen met verschillende soorten van bewegingen (klimmen, springen, kruipen,...), verschillende soorten van ondergrond (lang gras, water, zand, ...), verschillende natuurelementen (bomen, bloemen, enz) om hiermee een park te ontwerpen. Ze zagen in dat er keuzes gemaakt moeten worden en dat niet alles kon. Op die manier ontwikkelden ze meer concrete ideeën voor de inrichting van een spelterrein. Het parcoursidee,

dat telkens terugkwam in het ontwerp van de kinderen werd opgepikt door de architecten. Deze lieten zich ook inspireren door de fantasie van kinderen over mogelijke speeltuigen. Zo kwamen er tijdens ateliers van Notre Coin de quartier leuke ideeën uit de bus die de

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE – AUTEUR: CATHERINE ANTOINE

architect inspireerde: muziekinstrumenten, geluidsbuizen, draaitol met mobiel, iglo.

Om ouders te bevragen, kozen we voor de methode „Kan Doe” van de Universiteit voor het Algemeen Belang en meer bepaald de sessie „cirkelen.” Aan de hand van een

kansen-en problemencirkel met bijhorende pictogrammen van de Kan Doe methode konden men in groep samen prioriteiten bepalen voor bv. een park. We verdeelde de groep in 2 en elke groep ging aan een tafel staan, op één tafel lag de problemencirkel en op de andere tafel de kansencirkel. Nadien wisselde de groep van de tafel met de kansencirkel naar de tafel met de problemencirkel of omgekeerd.

Elke deelnemer kon problemen, bedreigingen, kansen en mogelijkheden aanduiden op basis van pictogrammen. Zo konden deelnemers zich identificeren met de onderwerpen. Eens iedereen zijn/haar prioriteiten had aangeduid, startte er een gesprek. Samen zocht men naar oplossingen. De Kan Doe methodiek is specifiek ontworpen om groepen van bewoners die elkaar nog niet of niet echt goed kennen, samen te laten nadenken over hoe ze hun buurtleven kunnen verbeteren. Deze methode gaf ook de gelegenheid om ruimer te gaan dan de spelfunctie van het park en te praten over ontmoeting, netheid, relaties tussen kinderen en volwassenen en het beheer van het park. Er werden voorstellen gelanceerd, zoals bijvoorbeeld het opstellen van een charter met gedragsregels, het kenbaar maken van het park bij de gebruikers, het voorzien van animaties, het tegenover elkaar zetten van tafeltjes om interactie te stimuleren.

Alle ateliers werden uitvoerig besproken om wat we hoorden te verwerken en te „hertalen”. Het buurhuisteam kwam wekelijks bijeen, vaak in aanwezigheid van de architecten en Kind & Samenleving. Een aanzienlijke opdracht!!!

Mogelijkheden om het proces te begrijpen en op te volgen

Doorheen het proces kregen zowel kinderen als volwassenen een beter zicht op hoe een project van herinrichting verloopt. Ze zien dat er verschillende beslissingsstructuren en niveaus zijn, horen iets over stedenbouwkundige regels... kortom krijgen enig zicht op de complexiteit van het project. Ze worden vooral geconfronteerd met de noodzaak om keuzes te maken: niet alles kan (financieel, densiteit,...). Van daaruit gaan ze beter begrijpen dat ook ontwerpers en opdrachtgever voor keuzes komen te staan.

Positieve dynamiek

Bewoners zien de aankondiging omtrent de heraanleg van het speelplein als een blijk van positieve aandacht van de overheid voor hun wijk. Via het participatieproces weten ze dat ze als burgers ook gehoord kunnen worden. De overwegend positieve ervaringen (laatste 2 jaar) met het Bonneviepark maakten dat mensen bereid waren tot deelname en reflectie, dat ze erbij betrokken wilden worden. Tijdens de interacties met de bewoners bleek dat diegenen die het park vaak gebruiken, ook vragen stelden over het beheer van het park en voorstellen deden om dit te verbeteren. Daarbij sprak men ook over de eigen verantwoordelijkheid als gebruiker. Bewoners voelen zich meer verantwoordelijk voor het park en gaan er ook een andere relatie mee aan, niet meer puur als gebruiker. Dit is niet onbelangrijk en niet vanzelfsprekend, maar een gevolg van jarenlange betrokkenheid bij het park. Hierom was het ook heel belangrijk om dit gevoel van eigenaarschap te verstevigen via een doorgedreven participatieproces waarin ook veel aandacht uitging naar de terugkoppeling van het voorontwerp en later het ontwerp. Het gehele proces was opgebouwd vanuit een open houding met een grote luisterbereidheid naar bewoners

en veel kansen tot dialoog. Het heeft veel mensen met een positief gevoel achtergelaten.

Het participatieproces droeg bij aan een sterke lokale dynamiek op en rond het Bonneviepark, tussen de deelnemers aan de inspraakateliers en tussen de wijkpartners die actief meewerkten

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE - AUTEUR: CATHERINE ANTOINE

aan de organisatie van de inspraakateliers en de terugkoppeling via grotere activiteiten op het plein. Inspraak mogelijk maken bleek een groot gemeenschappelijk belang.

Met het participatieproces rond de heraanleg van een nieuwe speelzone werkten we ook aan een breder proces. We wilden dat het

Bonneviepark een echte ontmoetingsplek werd en bleef tussen nieuwe en oude bewoners, tussen kinderen, jongeren en volwassenen. We wilden dat het Bonneviepark mensen de kans gaf mekaar te ontmoeten over de grenzen van sociale en culturele achtergronden heen en zo een bijdrage leverde aan een meer solidaire en duurzame wijk.

Verband tussen inspraak en ontwerp

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE – AUTEUR: RAISA VANDAMME

Bewoners moeten de link zien tussen hun inspraak en het ontwerp. Daarom werd in eerste instantie een reflectiegroep georganiseerd waar de architecten het ontwerp toelichtten ten overstaan van de medewerkers van lokale organisaties. Dit helpt deze medewerkers en vooral Buurthuis Bonnevie om zowel in terugkoppelingsateliers als in meer informele contacten met bewoners het plan toe te

lichten. Tijdens deze inspraakateliers konden de gebruikers van het park hun wensen en behoeften kenbaar maken. Deze werden door de architect vertaald in een voorontwerp dat tijdens verscheidene terugkoppelingsmomenten aan de deelnemende groepen getoond werd.

De architect was ook aanwezig op sleutelmomenten van de terugkoppeling met de vrouwengroep, met de politie en in de klas en stelde het ontwerp voor in een tent tijdens een tweede open activiteit. Zo konden bewoners rechtstreeks in communicatie gaan met de ontwerpers: vragen stellen, suggesties doen en vooral ook beluisteren wat het bureau „gehoord had” tijdens de participatie en hoe ze dit hadden uitgewerkt in een plan. Ze zagen de link tussen bepaalde voorstellen en het ontwerp.

Het voorontwerp werd over het algemeen positief onthaald. Het beantwoordde aan de meeste behoeften. De ouders wilden nog enkele aanpassingen. Ook de opdrachtgever had nog enkele specifieke wensen.

De technische en budgettaire haalbaarheid werd getoetst. Het definitief ontwerp werd ten slotte feestelijk voorgesteld in het park op donderdag 5 november 2009.

Definitief ontwerp nieuwe speelzone

Het plan voor de heraanleg van de speelzone werd ontworpen door het architectenbureau Suède36 op basis van voorstellen, wensen en behoeften van volgende deelnemers:

- de leerlingen van het 2de en 3de leerjaar en de moeder- en vadergroep van de Vier Windenschool;
- kinderen uit de kinderwerkingen Notre Coin de quartier, IBO „de verliefde wolk” en Foyer des Jeunes;
- de vrouwengroepen van Dar Al Amal en ONE/

- vie Feminine;
- de deelnemers aan de buurtontbijten in Buurthuis Bonnevie;
- de jongeren van Het Huis der Culturen Molenbeek;
- de BIM-animatoren van het Bonneviepark;
- de straathoekwerkers van JES en Kicot (CLES);
- de politie van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek;
- de mensen aanwezig op de activiteiten in het Bonneviepark;
- de deelnemers aan onze stand op de markt en in de theesalons.

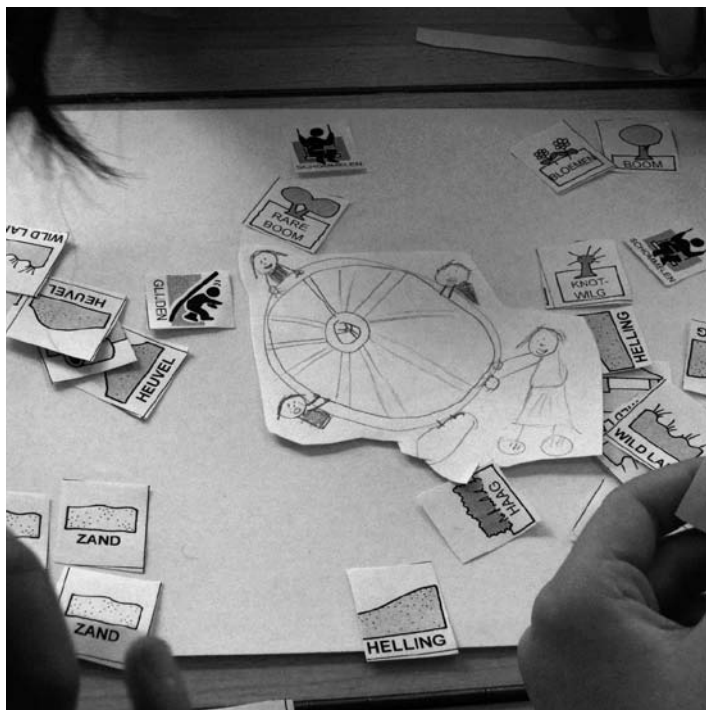
Het ontwerp van de nieuwe speelzone heeft aandacht voor de motorische en creatieve ontwikkeling van het kind (klimmen, evenwicht, uitdagingen, spelen met zand...) en vergroot de aandacht voor de natuur door het plaatsen van twee grasheuvels met bomen. Er komen meer banken en verschillende schaduwplekken die bescherming zullen bieden tegen regen en zon. Uit de participatieateliers kwam ook de wens naar voor om een picknickzone aan te leggen, zodat gezinnen langere tijd in het park kunnen doorbrengen. Dit laatste bleek niet mogelijk binnen het voorziene budget.

Het plan doorliep een hele administratieve procedure vooraleer men echt met de werken kon starten. Op 14 juni 2010 werd daarmee een aanvang gemaakt. Het Bonneviepark werd voor een groot deel gesloten, enkel het sportterrein bleef open.

BONNEVIEPARK IN HET JAAR 2010

In 2010 realiseerden we ons dat er tussen de uitwerking van het plan en de effectieve heraanleg van de speelzone een hele periode zou liggen. Men dacht in eerste instantie aan een periode van 5 maanden, maar

het werden er uiteindelijk 13 (vooraleer het park in juli 2011 definitief geopend werd). Problematisch leek dat de speelzone een hele zomervakantie lang niet zou kunnen gebruikt worden. Gelijkaardige sluitingsperiodes leverden in het verleden wel eens problemen op met groepjes jongeren: nachtlawaai, diefstal van bouw materiaal, vandalisme....

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE – AUTEUR: GWENDOLINE DAEMS

Buurthuis Bonnevie kon dankzij een vervolgoopdracht vanuit het BIM in 2010 het participatieproces verder zetten. Het zette daarenboven ook eigen middelen in (opbouwwerk en wijkontwikkeling) om het proces tot een goed einde te brengen.

De vervolgoopdracht hield in dat we de communicatie over de planning van de werken met de buurt organiseerden en dat we ook op zoek gingen naar organisaties die vooral tijdens

de zomervakanties animaties konden aanbieden als alternatief voor de gesloten speelzone. De tweede opdracht betrof de voorbereiding van de ingebruikname van het park: de organisatie van een feest en het werken rond een „Charter”. Dit idee om een charter op te stellen kwam van de vadergroep van de Vier Winden school. En tenslotte werd ons gevraagd het inhuldigingsfeest van de nieuwe speelzone te organiseren in samenwerking met zoveel mogelijk partners.

BRON: SAMENLEVINGSOPOUW BRUSSEL – AUTEUR: MICHEL DEMOL

Afscheid van oude speeltuigen

De werken voor de nieuwe speelzone startten op 15 juni 2010. We namen feestelijk afscheid van de oude speeltuigen die een nieuw onderdak vonden op de gemeenschappelijke speelplaats van Sainte-Ursule en de

Vierwindenschool, op de speelplaats van de school Imelda en op de binnenkoer van het onthaaltehuis Le Relais in Molenbeek.

Communicatie omtrent de werken

De communicatie over de heraanleg en de planning van de werken verliep via de Bonneviekrant, de folders die verspreid werden in de wijk en regelmatige vergaderingen met een netwerk van verenigingen. Tijdens de zomermaanden was er de Bonneviebabbel, een contactmoment voor bewoners en verenigingen.

Animaties tijdens de werken

Kicot vzw, het BIM en de Franstalige bibliotheek startten in juni 2010 met animaties, aangevuld met activiteiten die door Notre Coin de Quartier werden georganiseerd in de Geneffestraat. De speelstraat in de Geneffestraat oogstte veel succes tijdens de zomermaanden. De gemeente Molenbeek (schepen voor mobiliteit) nam het initiatief om de Briefdragerstraat gedeeltelijk af te sluiten en een extra ontmoetingsruimte en een speelzone voor kleine kinderen te voorzien tijdens de werken. Ook deze nieuwe openbare ruimte werd druk bezocht en goed bevonden.

Hoewel de nadruk lag op de zomerperiode, werden er ook in de herfstvakantie animaties georganiseerd in het Bonneviepark.

Ateliers rond het charter

Tijdens het participatieproces in 2009 kwam er aan de oppervlakte dat het samenleven in het park soms tot problemen leidde. Er werd toen voorgesteld om een „charter” met gedragsregels op te stellen. Daarbij was van groot belang dat er in onderling overleg met de verschillende partijen gezocht werd hoe de problemen konden aangepakt worden. Pas daarna kon het charter op een paneel in het park verschijnen. We

dachten na over de manier waarop we het charter vorm konden geven en hoe we het konden uitwerken in een atelier. Het officieel reglement voor de parken van het BIM werd onder de loep genomen en aangepast aan de situatie van het Bonneviepark. Het taalgebruik werd vereenvoudigd. Dit aangepast reglement werd voorgesteld aan verschillende gebruikers van het park (ouders, jongeren en BIM-animatoren). Elke regel werd overlopen en daarbij werd nagegaan wat ieders rol was bij de naleving ervan.

Buurthuis Bonnevie sprak moeders en vaders aan. Het BIM en Kicot (CLES) organiseerden een atelier met jongeren uit het park. De opmerkingen die tijdens deze ateliers werden gemaakt, werden voorgelegd aan de BIM-animatoren van het Bonneviepark. Omdat zij zullen instaan voor de toepassing van het reglement, werd samen met hen gezocht naar oplossingen omtrent een aantal knelpunten. Op basis van deze ateliers kwamen we tot 10 gedragsregels die op een positieve manier werden omschreven. Tekeningen werden gemaakt om deze regels visueel weer te geven en tijdens het inhuldigingsfeest werd het charter aan elke ingang van het park geplaatst. Om de regels levendig te maken voor het grote publiek, werden ze feestelijk voorgesteld door artiesten tijdens de inhuldiging op zaterdag 7 mei 2011.

Inhuldigingsfeest

In november 2010 lanceerden we een oproep aan verenigingen om de inhuldiging van de nieuwe speelzone voor te bereiden. Er werd enthousiast en talrijk gereageerd door de buurtorganisaties en de 2 naburige scholen (Saint-Ursule en de Vierwindenschool). Deze laatste koppelde haar initiatief van speelactiestraat (schoolmobiliteitsplan) aan het Bonnevieparkfeest. Iedere maand kwamen we samen om het feest verder uit te werken. Ook de buurtbewoners werden ingeschakeld: zij konden zich actief inzetten als vrijwilliger.

HET CHARTER

- 1 *Gebruik de ingangen en klim niet over de omheining uit respect voor de begroeiing.*
- 2 *Ouders zijn verantwoordelijk voor hun spelende kinderen.*
- 3 *Verboden de nacht door te brengen in het park.*
- 4 *Het is ons speelplein! Draag er alsjeblieft zorg voor.*
- 5 *Verboden brood of ander voedsel te gooien in het park.*
- 6 *Vuil hoort in de vuilnisbak en vuilnisbakken worden dagelijks leeggehaald (ook tijdens het weekend).*
- 7 *Verboden te slukstorten.*
- 8 *Heb respect voor elkaar. Mensen komen ook naar het park om van de rust te genieten.*
- 9 *Enkel kleine fietsjes zijn toegelaten in het park*
- 10 *Iedereen is welkom in het park.*

De animatoren bewakers zijn alle dagen aanwezig om het samenleven en de veiligheid in het park te garanderen. Zij kunnen ook animaties doen op vraag van publiek en/of in samenwerking met verenigingen.

Het opzet hing uiteindelijk nog aan een zijden draadje. De werken namen veel meer tijd in beslag. Er was onzekerheid of het park open kon gaan op 7 mei. De aannemer werd verplicht een aantal tijdelijke werken uit te voeren zodat de nieuwe speelzone speelklaar en veilig zou zijn voor de opening. In de daaropvolgende maand moest alles in zijn definitieve vorm afgewerkt worden.

Op zaterdag 7 mei 2011 was het zover: de lang verwachte opening van de nieuwe speelzone en de speelactiestraat tijdens het Bonnevie Herleeft feest waren een feit. Het weer was prachtig en de

opkomst overweldigend. In de voormiddag was er een voetbalwedstrijd en na de middag, na een laatste controle van de nieuwe speeltuigen, ging de nieuwe speelzone eindelijk open. De kinderen hadden lang en vol ongeduld op dit moment gewacht. Toen de hekkens van de werf werden weggehaald, ontstond er een heuse stormloop. Om 14u startten er verschillende animaties georganiseerd door de buurtorganisaties en hun publiek. Jong en oud genoten van de toffe sfeer in een aangename, groene omgeving met fantastische spelinfrastructuur. Dit feest was mogelijk dankzij de enthousiaste inzet van mensen en middelen vanuit de naburige scholen, organisaties en diensten uit Molenbeek en de beheerder van het park die dit feest samen voorbereidden en uitvoerden

DE NIEUWE SPEELZONE

In de eerste maand na de opening was er veel onduidelijkheid over welke werken nog moesten uitgevoerd worden opdat het plein op alle vlakken aan de veiligheidsnormen zou voldoen. De speeltuigen zijn voorzien op een „normaal” gebruik maar in de eerste weken waren er zo veel kinderen die tegelijkertijd een speeltuig beklommen dat een aantal speeltuigen dienden versterkt te worden. De nieuwe speelzone is slachtoffer van zijn succes. Het plein diende uiteindelijk gesloten te worden opdat de nodige werken konden gebeuren. De vele mails en reacties die we kregen zowel van bewoners als van organisaties geven aan dat dit plein voor velen erg belangrijk is. Op 15 juli 2011 ging de nieuwe volledig afgewerkte speelzone definitief open.

De heraanleg van de speelzone kent een enorm succes. Het Bonneviepark was reeds zeer druk bezocht, de densiteit is nog toegenomen. De nieuwe speeltuigen en de nieuwe inrichting vergen ook nieuwe „omgangsvormen” tussen de gebruikers. Er zijn veel positieve reacties van

gebruikers, er is de realiteit waarbij veel mensen samen de ruimte delen en gebruiken. Anderzijds zijn er ook een aantal specifieke punten die opvolging vragen:

Netheid

De verdrie-, verviervoudiging van gebruikers brengt ook veel „vuil” met zich mee. Kunnen we gebruikers sensibiliseren tot meer netheid? Wat met de zonnebloempitten die op de mat terecht komen en moeilijk te verwijderen zijn. Wat is de rol van de parkwachters? van de werking van Kicot (straathoekwerk)?

Samen spelen

Alhoewel er veel meer speeltuigen zijn, moet er toch nog gedeeld worden. Er staan wachtrijen aan schommels en glijbanen. Laten we de gebruikers het zelf uitvinden of treden de parkwachters telkens op?

Klachten

Wat doen we met binnenkomende klachten over nachtlawaai, defecte speeltuigen, enz. Hoe communiceert het BIM met de buurt? het buurthuis? De partners en de politie?

Betrokkenheid

Hoe kunnen we deze interesse behouden voor de verdere uitbouw van het Bonneviepark en hoe blijven we met iedereen communiceren? Het Bonneviepark heeft in het verleden vele stormen kunnen doorstaan, dankzij de samenwerking en samenhang tussen lokale verenigingen, overheden en overheidsdiensten. Afgaand op de vele gebruikers is de heraanleg van de speelzone een groot succes. Daarmee is het verhaal niet af. Dergelijk plein heeft nazorg en opvolging nodig. We denken dat het aangewezen is om twee maal per jaar een begeleidingscomité samen te roepen dat een korte stand van zaken op maakt, waarbij de rol van iedereen verduidelijkt wordt, problemen besproken worden en vooral de dynamiek

levendig gehouden wordt. Vanuit dit overleg kan duidelijk gecommuniceerd worden met de buurt. We hebben alvast dit voorstel gedaan en blijven zelf attent.

Een kortfilm van dit ganse participatieproces werd gemaakt door gsara vzw in opdracht van Leefmilieu Brussel „Bonnievie Herleeft: bewonersbetrokkenheid bij heraanleg van nieuwe speelzone in Bonnieviepark” en is te

bekijken op de volgende websites:

- * www.leefmilieubrussel.be
- * www.bonnevie40.be

voor meer informatie en vervolg van het Bonnieviepark bekijk onze website: www.bonnevie40.be

Link video participatieproces Bonnieviepark <http://vimeo.com/33593443>

Gwendoline Daems en Marie-Claire Migerode

BRON: BUURTHUIS BONNEVIE – AUTEUR: RAISA VANDAMME

STUDIEDAG „VOORBIJ DE PAPIEREN"

TOEKOMSTORIËTERING MET MENSEN ZONDER WETTIG VERBLIJF

Samenlevingsopbouw Brussel organiseerde op 20 juni 2011 een studiedag rond toekomstoriëntering met mensen zonder wettig verblijf. Dit in samenwerking met RIC Foyer, CAW Mozaïek, CAW Archipel, Kruispunt Migratie – Integratie en het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. Het concept van toekomstoriëntering werd al uitvoerig besproken in het vorige nummer van *Opbouwwerk - Brussel*. Hieronder een verslag van de dag zelf en de opvolgingspistes.

Wat voorafging aan de studiedag

We wilden door middel van een studiedag de uitkomst presenteren van een intensief denk- en experimenteel proces dat het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden. Toekomstoriëntering is een methodisch kader waarbinnen je je hulpverlening kan vormgeven. Geen pasklare oplossing voor alle problemen waar mensen

Toekomstoriëntering: een methodisch kader

Toekomstoriëntering is het versterken en stimuleren van mensen om vanuit de oorspronkelijke migratie en op basis van de huidige situatie, voor zichzelf een nieuw (zinvol) toekomstperspectief te realiseren.

Toekomstoriëntering is een visie die gedeeld wordt door Samenlevingsopbouw Brussel – Meeting, RIC Foyer, CAW Mozaïek en CAW Archipel voor wat betreft het werken met mensen zonder wettig verblijf. We trachten als hulpverleners aansluiting te vinden op het migratieproject van de persoon:

„Wat was het oorspronkelijk migratieplan?“,
„Welke weg heeft hij of zij al afgelegd?“,
„Hoe ziet de huidige situatie van de persoon eruit?“,
„Wat wil de persoon nog met zijn leven?“,
„Welke toekomstpistes zijn er mogelijk?“, ...

Kortom, we nemen de levensloop van de migranten in beschouwing in de drie verschillende levensfasen; verleden, heden en toekomst.

zonder wettig verblijf mee te kampen hebben, maar een kader dat inspiratie biedt over je manier van aanpakken van hulpvragen, knelpunten... Toekomstoriëntering betekent dan ook een constante zoektocht samen met de persoon die wordt begeleid. Er is geen één manier van aan toekomstoriëntering doen, geen stappenplan. Voor sommigen kan dit erg moeilijk lijken. De werkgroep heeft echter beseft dat die open ruimte vereist is om te vermijden dat de creativiteit verloren raakt om voorbij de papieren te kijken.

Aanleiding voor het ontwikkelen van dit methodisch kader was ondermeer om een constructieve benadering te zoeken voor de hulpverlening aan mensen zonder wettig verblijf binnen een migratiebeleid dat steeds restrictiever dreigt te worden. De werkgroep had immers geconstateerd dat die hulpverlening veelal gebaseerd is op een eenzijdige verblijfs-oriëntering naar perspectieven die vrijwel onbestaande zijn. Een voorname conclusie was dan ook dat een mentaliteitsverandering binnen het welzijnswerk vereist is om een gepast antwoord te kunnen bieden op deze accumulatie van problematieken. Tijdens de studiedag zou die noodzaak centraal komen te staan.

De belangstelling voor het methodisch kader en de ervaringen in Brussel bleek groot te zijn. Al ruim op voorhand waren alle beschikbare plaatsen volzet.

Een schets van de dag

Maandag 20 juni 2011, rond half negen 's morgens in de Erasmushogeschool in Brussel. Bij het binnenwandelen van de onthaalruimte, valt er al enige activiteit te bemerken: medewerkers van het Kruispunt Migratie – Integratie en het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk zijn al volop bezig met het klaarleggen van de onthaalmapjes. Daarna haasten collega's van

Samenlevingsopbouw Brussel zich naar het restaurant om te kijken hoe het voorbereiden van de koffiepauzes loopt. Alles in orde. Het technische aspect dan; werken de laptop en beamer, waar is de draagbare micro, ... Gelukkig is er iemand van RIC Foyer met wat technische kennis van zaken.

En daar zijn de eerste deelnemers. Ze zijn met veel, en ze komen van overal. Iets meer dan 100 mensen komen vanuit verschillende organisaties in Vlaanderen en Brussel: Centra voor Algemeen Welzijnswerk, Verenigingen waar armen het woord nemen, Samenlevingsopbouw, Kind en Gezin, Centra Bijzondere Jeugdzorg, vrijwilligersorganisaties, straathoekwerk, OCMW's... Hopelijk niet allemaal op zoek naar dé oplossing voor de problematiek van mensen zonder wettig verblijf, want met deze dag willen we een stand van zaken geven maar vooral de discussie rond toekomstgericht aan de slag gaan met mensen in een precare verblijfssituatie wat leven inblazen.

We gaan van start. Eerst een uiteenzetting over het beleidskader en het geïntegreerde samenwerkingsverband rond mensen zonder wettig verblijf in Brussel. En dan de visietekst waar we gedurende een lange periode aan gewerkt hebben. Het is een hele uitdaging om deze op een duidelijke manier naar voor te brengen. Dan maar aan de hand van enkele ludieke cartoons. En voorbeelden, concrete praktijkvoorbeelden waar we tijdens ons onthaal en begeleidingstrajecten mee geconfronteerd worden. Een vraag uit de zaal: „Maar in de voorbeelden kom je toch niet tot een echte oplossing?” Uiteraard niet, personen helpen om een doordachte keuze te maken voor hun toekomst loopt niet van een leien dakje. En vaak zijn er ook geen pasklare oplossingen. Het gaat er om het denkproces rond wat de migrant écht van zijn of haar leven wil maken opnieuw op gang te trekken.

In de namiddag kon iedereen deelnemen aan twee workshops naar keuze over concrete groeps- en individuele methodieken om aan de slag te gaan rond het migratieproject van mensen. Dit onderdeel was erg belangrijk om het theoretische kader te visualiseren aan de

hand van concrete voorbeelden die enkele organisaties reeds in de praktijk brengen. Meer uitleg over deze methodieken kunt u ook vinden door lid te worden van het „Kennisforum voor de hulpverlening aan mensen zonder wettig verblijf”, een digitaal project dat RIC Foyer beheert om praktische informatie en kennis uit te wisselen tussen hulpverleners. Aanvankelijk diende dit instrument ter ondersteuning van de partners in het Brusselse samenwerkingsverband (die de studiedag organiseren), maar inmiddels zijn er tal van hulpverleners uit heel Vlaanderen en Brussel aangesloten. Dit interactief forum is ook gaan dienen om te berichten over methodieken, activiteiten en beleidsbeïnvloedend werk zodat er een actieve uitwisseling bestaat tussen regionale werkingen.

Afsluiting

Nadat iedereen twee workshops heeft gedaan, verzamelen we opnieuw in het auditorium voor de slotconclusie verzorgd door Didier Vanderslycke, voorzitter van Kerkwerk en Multicultureel Samenleven. Didier is daarnaast sinds jaar en dag betrokken bij allerlei initiatieven rond migratie en mensen zonder papieren zoals Meeting en de Organisatie voor de Rechten van Arbeidsmigranten. We hadden hem uitgenodigd om de dag bij te wonen en een persoonlijke reflectie op te maken aan de hand van zijn observaties. Hij benadrukt ondermeer dat het tijd wordt om nieuwe concepten binnen te loodsen in het migratiebeleid en de vreemdelingenwetgeving. Hij apprecieert het ten eerste dat toekomstoriëntering de migratiemotieven van de mensen opnieuw in beeld brengt, hun levensproject. Hij is van mening dat er binnen het huidige beleid vrijwel geen aandacht is voor de oorzaken van migratie. Nochtans zou dit een effectievere oplossing kunnen bieden voor deze problematiek, zowel voor de migrant als de ontvangende maatschappij. Didier pleit er

dan ook voor om deze aanbevelingen te durven delen met beleidsmakers en sociale partners. Hij stelt voor om dit te doen onder de centrale noemer „migratieoriëntering” en hiervoor dan ook een specifieke sector in het leven te roepen, naast de bestaande integratiesector. In de praktijk zou dit dan bijvoorbeeld ondergebracht kunnen worden in regionale migratieoriënteringscentra. Om dit te kunnen faciliteren is er uiteraard een fikse wijziging nodig van de vreemdelingenwetgeving zodat mensen ook werkelijk de kans wordt geboden om het oriënteringstraject in rust te doorlopen en met een zinvol resultaat af te sluiten. Met het oog op vrijwilligere terugkeer is tevens een aanpassing nodig van de bestaande programma's om de migrant de voorwaarde van een succesvolle reïntegratie te kunnen bieden. Ter ondersteuning van dergelijke initiatieven zijn uiteraard ook competente consultants nodig om dit alles in goede banen te leiden. Een specifieke opleiding voor migratieoriëntering is zeker geen overbodige luxe, stelt Didier. Maar bovenal is er een stevige portie praktijkervaring nodig om mee aan de slag te gaan, naast nieuwe methodieken voor individuele- en groepsbegeleiding.

Slotconclusie

Na afloop van de studiedag kregen we veel positieve reacties op de visie die we presenteren en de praktische weerslag daarvan in de praktijk. Tegelijkertijd bespeuren we wel regelmatig een pessimistische ondertoon bij hulpverleners om op een andere manier te gaan werken door de stap te zetten van noodhulp naar een diepgaande toekomstoriëntering zonder dat een concreet resultaat daarvan verzekerd is. We kunnen dus concluderen dat we nog een lange weg af te leggen hebben om een mentaliteitsverandering teweeg te brengen binnen de bestaande hulpverlening indien we werkelijk willen dat toekomstoriëntering de

basis gaat vormen voor het werken met mensen zonder wettig verblijf. Tijdens de evaluatie hebben we dan ook beslist om via een regionale verbreding van toekomstoriëntering aan de slag te gaan, zodat het draagvlak binnen een specifieke context ruimer kan worden ingevuld en de neuzen dezelfde kant op geraken. Dan denken we bijvoorbeeld aan samenwerkingsverbanden tussen CAW's, integratiecentra, Samenlevingsopbouw en andere lokale partners die interesse hebben. Sowieso is ook het bereik van een studiedag erg beperkt aangezien er vaak één afgevaardigde van een organisatie wordt vrijgesteld. Deze regionale aanpak zal worden opgenomen door Kruispunt Migratie-Integratie

en Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. Deze organisaties vervullen immers al een sleutelrol in de ondersteuning van de integratiecentra en Centra voor Algemeen Welzijnswerk.

Ondertussen doen we in Brussel ons best om zoveel mogelijk praktijkervaring op te doen met toekomstoriëntering om verdere instrumenten en inzichten te kunnen ontwikkelen en deze mogelijk ter beschikking te stellen aan derden-organisaties in Vlaanderen. In navolging van een nieuwe ervaringsfase hopen we ook beleidsaanbevelingen te kunnen gaan doen op basis van die opgedane ervaringen en met recht en rede te kunnen spreken.

Daarnaast komt er maandelijks een contactgroep samen met vertegenwoordigers van de onthaalwerkingen van Meeting, RIC Foyer, CAW Mozaiek en CAW Archipel om de ervaringen met toekomstoriëntering, aanpak van structurele knelpunten en moeilijke dossiers te bespreken.

Wij zijn er immers van overtuigd dat een geïn-tegreerde aanpak vereist is om een kwaliteitsvolle hulpverlening te kunnen aanbieden.

De rol van Samenlevingsopbouw Brussel

In dit plaatje legt Samenlevingsopbouw Brussel zich toe op het:

- * Toepassen van de methodiek tijdens de eigen socio-juridische permanenties;
- * Trainen en coachen van de vrijwilligersgroep;
- * Organiseren van een intervisiegroep op Brussels niveau indien hier vraag naar is;
- * Deelnemen aan een werkgroep 'Inspiratiemap voor het werken met mensen in precair verblijf' van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk;
- * Opvolgen van enkele individuele dossiers, met als doel om op termijn beleidsaanbevelingen te kunnen formuleren.

Tekst: Anika Depraetere

Foto's: Michel Demol

TAALBEZWAAR

In het nieuwe decreet betreffende het onderwijs (OD XXI), gepubliceerd op 30.08.2011, werd het beschikken over de Belgische nationaliteit of het wettig verblijf toegevoegd als inschrijvingsvoorwaarde voor een opleiding in het volwassenenonderwijs (art. IV. 7 wijzigt artikel 37 van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs van 15 juni 2007). Met andere woorden, mensen zonder papieren worden hiermee uitgesloten van deelname aan het Nederlandstalig volwassenenonderwijs. Het gaat hierbij dan niet uitsluitend om lessen Nederlands maar om het hele spectrum aan opleidingen.

Toen in mei het voorontwerp ter stemming lag in de Vlaamse Commissie Onderwijs ging hier een grondig debat mee gepaard. Samenlevingsopbouw Brussel weegt hieronder een aantal argumenten van Vlaams minister van Onderwijs Pascal Smet, af op basis van haar dagelijkse ervaringen via het project Meeting. Dit onthaal- en steunpunt voor mensen zonder wettig verblijf, dat zij organiseert i.s.m. Link=Brussel vzw, levert een bijdrage aan het uitoefenen van grondrechten en toekomstperspectieven van deze doelgroep. Indien nodig, springt zij ook op de bres voor het verdedigen van diezelfde grondrechten zoals wanneer het grondwettelijke recht op onderwijs niet langer wordt gerespecteerd. Helaas wordt deze rol steeds prominenter want de laatste jaren worden steeds meer basisrechten van mensen zonder wettig verblijf afgebroken. Meer achtergrondinformatie over het recht op onderwijs van mensen zonder wettig verblijf vindt u op de blog:

<http://taalbezwaar.blogspot.com>

BRON: MEETING – AUTEUR: KIMO WILLIAME.

„Nood aan éénduidigheid en coherentie, waarbij het beleid van verschillende overheden is afgestemd op elkaar”

Samenlevingsopbouw Brussel meent dat onderwijs een grondrecht is voor iedereen. In artikel 10, 11 en 191 van de Belgische Grondwet staat dat elke Belg en vreemdeling „die zich op het grondgebied in België bevindt” dezelfde rechten en vrijheden hebben, tenzij een wet of een decreet (in casu OD XXI) daarop een uitzondering voorziet en op voorwaarde dat de uitsluiting een wettig doel heeft, de uitsluiting een noodzakelijk middel is om dat wettig doel te bereiken en de uitsluiting een evenredige, proportionele maatregel is. Artikel 24, §3 van diezelfde grondwet waarborgt eveneens het recht op onderwijs.

De Vlaamse overheid heeft thans een verantwoordelijkheid ten opzichte van deze doelgroep. Het Vlaams Integratiedecreet ¹ omvat een beleid gericht op menswaardige begeleiding en oriëntering, prioritair gevoerd met betrekking tot gezondheidszorg en onderwijs en gericht op de oriëntering naar een zinvol toekomstperspectief.

De federale overheid focust echter op een eenzijdige oriëntering op (liefst vrijwillige) terugkeer naar het land van herkomst. De Vlaamse overheid heeft zich niettemin, middels de taak in het integratiedecreet, geëngageerd om deze oriëntering breder te zien.

De loyaliteit t.a.v. het federaal beleid waar minister Smet over spreekt impliceert met andere woorden dat het Vlaams integratiedecreet genegeerd wordt. Mensen zonder wettig verblijf zouden, zoals iedereen, in staat moeten zijn om hun competenties te ontwikkelen. Dit kan een vlotte integratie in de hand werken indien men in de toekomst alsnog een wettig verblijf zal bekomen. Indien alle verblijfsperspectieven zijn uitgeput,

kan het genoten onderwijs echter ook de professionele en sociale reïntegratie in het land van herkomst vergemakkelijken.

Minister Smet lijkt hiermee een corrigerende rol op te nemen t.a.v. een federaal beleid dat volgens hem niet goed werkt. Het kan ons inziens nooit de bedoeling zijn dat het volwassenenonderwijs in Vlaanderen hiervoor als inzet wordt gebruikt. Minister Smet kan zijn collega's op federaal niveau hierover ten allen tijde interpellieren. Bovendien lijkt het van een betere logica te getuigen vooreerst aan te sturen op een degelijk asiel- en migratiebeleid. Het is overigens evenmin aan de sector onderwijs om het falende asiel- en migratiebeleid van de federale overheid op te vangen.

„Mensen zonder wettig verblijf veroorzaken wachtlijsten voor cursussen NT2 waardoor mensen die de taal moeten leren niet kunnen deelnemen”

Tot op heden is dit argument nooit onderbouwd met cijfers. Minister Smet heeft ook tijdens bijeenkomsten van de Commissie Onderwijs en Gelijke Kansen aangegeven dat deze cijfers er niet zijn. Er werd immers door de CBE's en CVO's nooit een registratie uitgevoerd van de verblijfstitel van de cursisten omdat het voor iedereen toegankelijk was. Het argument bleek dus een voorwendsel om de uitsluiting van een specifieke groep te kunnen rechtvaardigen.

De uitsluiting van mensen zonder wettig verblijf geldt bovendien voor het hele volwassenenonderwijs, wat een disproportionele maatregel is. Die opvatting wordt tevens bevestigd in het advies van de Raad van State d.d. 31 maart 2011. Hierin stelde de RvS zich vragen bij het wettig doel, het inzetten van uitsluiting als noodzakelijk middel en de evenredigheid van de maatregel, en gaf ter overweging het voorstel (artikel IV.7) te herbekijken.

¹ Decreet van minister van Integratie Bourgeois (30 april 2009)

“Als mensen uitgeduceerd zijn moeten ze hun conclusie trekken en het land verlaten”

De disproportionaliteit van deze maatregel heeft belangrijke gevolgen. Momenteel leven er tienduizenden migranten zonder wettig verblijf in België. Het overgrote deel van deze groep heeft huis en haard verlaten in een poging om in België een inkomen te verwerven uit arbeid. Door de beperkte mogelijkheden voor economische migratie kan deze groep haar migratiedoelstellingen echter niet realiseren. Een achterhaald migratiebeleid heeft geleid tot de schrijnende humanitaire situaties die zijn ontstaan.

Hulpverleners worden continu bevroegd door mensen zonder wettig verblijf over hun opleidingskansen om zich een beroepsprofiel aan te meten als voorbereiding op een tewerkstelling na regularisatie van de verblijfssituatie. In 2009 heeft de regering bijvoorbeeld nog beslist tot een uitzonderlijke regularisatie-maatregel van mensen zonder wettig verblijf met een duurzame lokale verankering. Hierdoor zullen tienduizenden personen toegang krijgen tot de arbeidsmarkt. Hierop niet anticiperen is een socio-economische catastrofe die zal leiden tot een sterke toename van het aantal leefloners. Samenlevingsopbouw Brussel roept beleidsmakers van deze uitsluiting op om in de toekomst ook hier de politieke verantwoordelijkheid voor op te nemen. Het zijn immers niet de migranten zelf die hun socio-economische integratie bemoeilijken.

Omwillen van het feit dat zij zonder wettig verblijf slechts zeer beperkte toegang hadden tot beroepsopleidingen is hun professioneel profiel niet altijd afgestemd op de behoeften van de huidige arbeidsmarkt. Het pleidooi voor de toegankelijkheid van beroepsopleidingen past dan ook in een valorisatie van elders verworven competenties en het verwerven van nieuwe competenties. Deze zou men vervolgens

direct kunnen inzetten vanaf het moment dat men alsnog een wettig verblijf zal bekomen. Die kans is immers wel degelijk aanwezig voor velen. In 2010 werden er bijvoorbeeld nog 14.526 regularisatieaanvragen erkend, wat overeenkomt met 24.199 personen. In 2008 waren dat er weliswaar slechts 4.995, maar desalniettemin een behoorlijke groep. Met de maatregel in OD XXI gaat minister Smet dan ook compleet voorbij aan deze realiteit.

Voor een aanzienlijk deel van deze migranten bestond het oorspronkelijk migratiemotief uit een behoefte om in België een inkomen te verwerven uit arbeid. Onder hen bevindt zich ook een redelijk aantal dat een beroepsopleiding wenste te volgen in België om op termijn te kunnen terugkeren naar hun land van herkomst en daar een professioneel project te realiseren. Kortom, deze migranten hebben hun leven in het teken gesteld van een professionele ervaring in België.

Ons intensief contact met mensen zonder wettig verblijf leert dat zij over veel specifieke arbeidscompetenties beschikken, maar tegelijkertijd ook veel bereidheid kennen om binnen andere sectoren te werken. Een vernieuwd beleid kan een win-win situatie betekenen voor alle partijen om ondermeer een oplossing te vinden voor het invullen van knelpuntberoepen.

De toegang tot een beperkt aantal beroepsopleidingen geeft de cursisten de kans om een pre-integratietraject op te starten in afwachting van de behandeling van de regularisatieaanvraag, of om ervaring en kapitaal op te bouwen voor een latere terugkeer. Bij een machtiging tot verblijf heeft de verzoeker zich reeds georiënteerd op de arbeidsmarkt, waardoor een vlottere toeleiding naar werk wordt gecreëerd om in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien.

“We mogen mensen niet het verkeerde signaal geven”

Minister Pascal Smet redeneert dat uitsluiting van sociale rechten een ontradend effect zal hebben op migranten. Samenlevingsopbouw Brussel is van mening dat deze veronderstelling niet getuigt van veel inzicht in migratiemotieven en de realiteit van mensen zonder wettig verblijf in België. Wanneer iemand geen mogelijkheden vindt om het schoolgeld van zijn kinderen te betalen, geen perspectieven op een stabiele job heeft, corruptie de kansen om uit een sociale klasse te breken in de weg staat, zijn partner wil vervoegen, enz. dan zal het feit of die persoon in België al dan niet Nederlandse les zou kunnen volgen totaal geen rol spelen in de afweging al dan niet te migreren.

Betere informatievoorziening over migratiekansen naar de Europese Unie in de landen van herkomst in Afrika, Azië en Zuid-Amerika daarentegen, zou eventueel al in een vroeg-tijdig stadium een verschil kunnen maken.

Het is geen onnodige luxe om deze kandidaat-migranten een op zijn minst geïnformeerde keuze te kunnen laten maken.

Samenlevingsopbouw Brussel is er op basis van haar intensieve contact met migranten zonder wettig verblijf van overtuigd dat verder doorgevoerde uitsluiting in België niet zal leiden tot minder clandestiene migratie. Niet zolang economische en sociale ongelijkheid in de wereld blijft bestaan. Wél zal het de vorming van een onderklasse betekenen die volledig naast onze maatschappij zal bestaan en waar misbruik en uitbuiting norm zijn. Tegen deze tendens moeten we ons ten allen tijde keren om te vermijden dat we in België afglijden naar toestanden die de migranten ontvlucht zijn.

De doelstelling om een migratiebeleid te voeren waarbij geen valse hoop wordt gegeven over de verblijfsperspectieven zal niet bereikt worden door mensen verder te marginaliseren. Die uitsluiting zal mensen immers steeds meer in een overlevingsmodus duwen waardoor

BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL – AUTEUR: MICHEL DEMOL

zij minder in staat zullen zijn om zich op andere perspectieven te oriënteren dan een bestaan in een (parallele) onderklasse.

Samenlevingsopbouw Brussel is van mening dat een oriëntering op toekomstperspectieven veel meer omvat dan de oriëntering naar een wettig verblijf in België of onmiddellijke terugkeer naar het land van herkomst (het zogenaamde tweesparenbeleid). Om die reden heeft zij i.s.m. Regionaal Integratiecentrum Foyer, Kruispunt Migratie-Integratie, CAW Mozaïek en CAW Archipel een methodisch kader ontwikkeld voor toekomstoriëntering met mensen zonder wettig verblijf.

Vanuit dit kader wordt toekomstoriëntering gedefinieerd als "het stimuleren en versterken van mensen zonder wettig verblijf om vanuit de oorspronkelijke migratie en op basis van hun huidige situatie, voor zichzelf een (nieuw) zinvol toekomstperspectief te realiseren".

Centraal in deze aanpak staat een aanbod opmaat van de migrant, d.w.z. door in beschouwing te nemen welk migratieproject de persoon in kwestie voor zichzelf had gesteld en in hoeverre men erin geslaagd is om dat te realiseren. Er dient dus specifieke aandacht te zijn voor de migratie-motieven, migratiedoelstellingen, existentiële behoeften en de ambities die men vandaag (nog) koestert.

Toekomstoriëntering heeft noch een begin noch een eind. Het is aan de hulpverlener om een traject te doorlopen op maat van zijn cliënt. Sommigen hebben daar een intensieve begeleiding voor nodig, anderen vinden inspiratie tijdens een groepsessie over toekomstperspectieven.²

2 Voor uitgebreide informatie over dit methodisch kader zie de publicatie hierover op: <http://www.samenlevingsopbouwbrussel.be/files/documentrepository/File/tijdschrift/0wwwB%20102.pdf>

3 De eerst betreffende vorming hierrond (voorzien voor de administraties) is pas gepland eind oktober 2011.

„Deze maatregel is heel socialistisch”

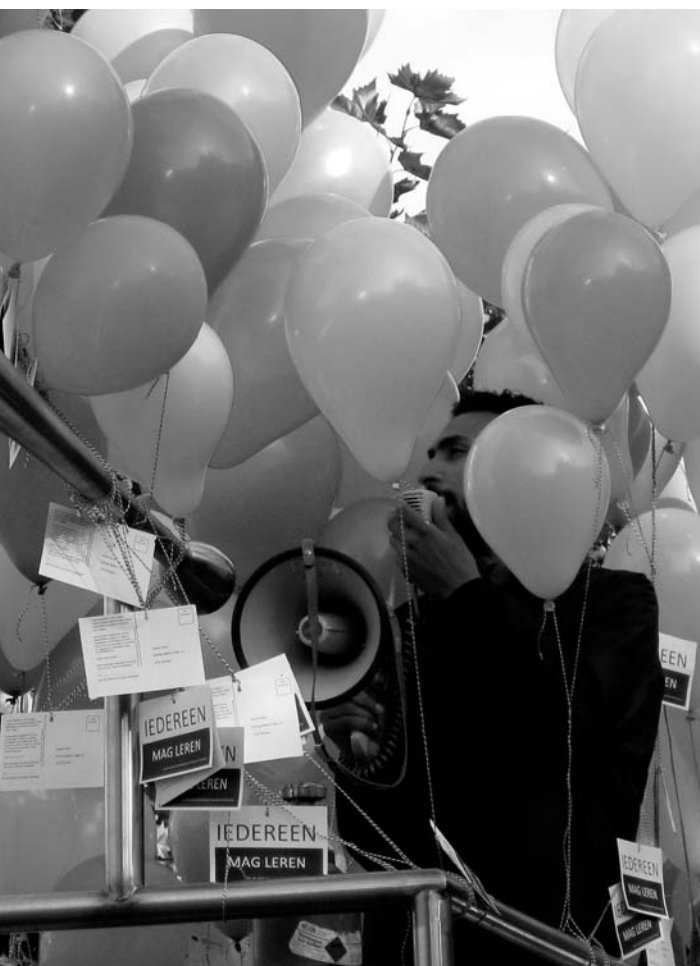
Het uitsluiten van een specifieke groep van de toegang tot onderwijs is niet alleen in strijd met de grondwet, Samenlevingsopbouw Brussel wijst erop dat deze maatregel past in een trend van inkrimping van rechten van mensen zonder wettig verblijf zoals we die ook op andere welzijnsdomeinen constateren (ondermeer toegang tot gezondheidszorg, toegang tot juridische bijstand).

Het resultaat wordt een ware klopjacht op deze mensen, een heksenjacht die in dit geval in goede banen moet worden geleid door de administraties en educatieven in de scholen. Dit stelt twee problemen: enerzijds zijn deze mensen inhoudelijk niet voorbereid op het controleren van verblijfsdocumenten (wat een enorme werkbelasting met zich meebrengt)³, anderzijds moeten zij in de rol van politieagent gaan kruipen.

De Raad van State oordeelde bovendien dat het garanderen van het recht van de ene categorie (zijnde de nieuwkomers en inburgeraars) de beperking van het recht van de andere categorie (zijnde de mensen zonder wettig verblijf) niet rechtvaardigt, mede gelet op het gegeven dat het volwassenenonderwijs niet in de eerste plaats of hoofdzakelijk is bedoeld voor de integratie van niet-Belgen.

„Taallessen worden enkel gebruikt om toe te voegen aan het regularisatiedossier, als 'bewijs' van integratie”

Het volgen van onderwijs gaat volgens Samenlevingsopbouw Brussel om veel meer dan het vergaren van kennis of arbeidscompetenties. In de huidige maatschappij hebben veel mensen moeite om mee te kunnen omdat zij (nog) niet over een aantal specifieke basiscompetenties beschikken.

BRON: MEETING – AUTEUR: KIMO WILLIAME.

Minister Pascal Smet maakt echter een heel beperkte kosten-baten analyse waarbij het volgen van onderwijs slechts in functie van een wettig verblijf in België kan zijn. Om optimaal te kunnen functioneren hier of elders zou men toch tenminste een periode aan de volgende basiscompetenties hebben moeten werken:

- * Kunnen omgaan met cijfers;
- * Kunnen leren en presteren;
- * Kunnen reageren;
- * Kunnen samenwerken;
- * Info kunnen selecteren;
- * Kunnen omgaan met informatietechnologie.

Het volgen van taalonderwijs en andere vormen van sociale promotie is een manier om ook deze competenties te ontwikkelen die onontbeerlijk zijn vandaag de dag. Zonder te investeren in dergelijke basiseducatie zal altijd de voedingsbodem voor internationale migratie blijven bestaan. De opbouw van duurzame samenlevingen in het mondiale zuiden beginnen misschien wel hier.

Mensen zonder wettig verblijf zijn zich er tevens terdege van bewust dat inspanningen voor maatschappelijke integratie geen noemenswaardige bijdrage leveren aan de beoordeling van hun machtiging tot verblijf. Art. 9bis van de Vreemdelingenwet maakt immers geen melding van deze voorwaarde. Het gaat om het aantonen van de buitengewone omstandigheden die de persoon verhinderen om de machtiging tot verblijf aan te vragen in het land van herkomst.

Ronnie Tack & Karen De Clercq

Verzoekschrift Grondwettelijk Hof

Samenlevingsopbouw Brussel en Liga voor Mensenrechten zullen samen naar het Grondwettelijk Hof trekken en zich middels een verzoekschrift burgerlijke partij stellen tegen het Onderwijsdecreet. De organisaties zijn namelijk van mening dat de maatregel ongrondwettelijk is. Voor deze procedureslag namen zij meester Stefan Sottiaux onder de arm. Deze docent Constitutioneel Recht ging eerder ook al in verweer tegen het hoofddoekenverbod. LBC-NVK zal ook een dergelijk verzoekschrift indienen maar vanuit hun specifieke rol als onderwijsinstelling. Het is voorlopig niet duidelijk hoe lang deze procedures zullen aanslepen.

Actiedag op 27 oktober

Op 27 oktober vond er een actiedag plaats in Brussel, Leuven, Brugge, Kortrijk, Antwerpen, Sint-Niklaas, Mechelen, Sint-Truiden, Ronse en Halle voor het recht op onderwijs van mensen zonder wettig verblijf. Samenlevingsopbouw Brussel nam deel aan verschillende activiteiten. Zo werden er flyers uitgedeeld aan de deelnemers van de studiedag Taalboulevard in het Vlaams Parlement. Deze studiedag werd geopend door minister Pascal Smet, de initiatiefnemer van het nieuwe onderwijsdecreet. Samenlevingsopbouw vond dit een uitgelezen kans om de minister en een brede sector van arbeidsbemiddeling, integratie, OCMW, etc. nog eens de impact van de uitsluitende maatregel toe te lichten. Het zijn immers deze sectoren die op termijn de gevolgen zullen ondervinden van de uitsluiting van specifieke groepen uit het onderwijs. Tijdens een persconferentie kondigde Samenlevingsopbouw Brussel en Liga voor Mensenrechten aan dat zij zich gezamenlijk

partij gaan stellen bij het Grondwettelijk Hof in een poging om het onderwijsdecreet te laten vernietigen. Volwassenenonderwijs LBC-NVK vzw presenteerde tijdens datzelfde persmoment haar eigen plannen om een gelijkaardig verzoekschrift in te dienen bij het Grondwettelijk Hof. Alle organisaties zijn immers van mening dat de maatregel in strijd is met de Belgische grondwet en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

Daarna trok een manifestatie, georganiseerd door CBE Brusselleer, onder de noemer „Onderwijs voor iedereen” vanaf het Rouppeplein naar het kunstwerk „La Pasionaria”. Deze gigantische megafoon is gewijd aan alle migranten. Hier vonden een aantal toespraken plaats van lesgevers en mensen zonder papieren die de gevolgen van het decreet dagelijks aan den lijve ondervinden. Uiteindelijk werd er een grote lading ballonnen met boodschappen voor minister Smet eraan opgelaten. Hopelijk waaide er een positieve wind door Brussel...

BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL – AUTEUR: MICHEL DEMOL

BESCHERM HET MIDDENVELD TEGEN DE GRILLEN VAN DE POLITIEK

VERSLAG VAN EEN WORKSHOP MET JUSTUS UITERMARK.¹

Bron: Samenlevingsopbouw Vlaanderen

Tussen 21 en 23 juni 2009 ging Samenlevingsopbouw Brussel op studiereis naar Rotterdam. We brachten daar toen uitvoerig verslag van uit (Opbouwwerk Brussel nr. 97, pp. 9-34). Waarom hierop 2 jaar na datum terugkomen, zal men zich afvragen? We hadden o.a. een workshop georganiseerd met Justus Uitermark van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Delen uit die workshop werden door mij verwerkt in het artikel *Welke weg voor het opbouwwerk*. Enkele beschouwingen opgetekend bij Justus Uitermark. Justus werkte toenmaals aan een doctoraat. Uiteraard konden we hierover slechts communiceren na de verdediging. Justus promoveerde op 23 september 2010² en voorliggend stuk is door mij geredigeerd op basis van zijn lezing en proefschrift. De teksten in kaders zijn een selectie van vragen en antwoorden uit de discussie (ast.).

Inleiding

Julie hebben ongetwijfeld al mee gekregen dat er heel wat te doen is over integratie in Nederland. Al vanaf de vroege jaren 90 is het een heikel onderwerp. Frits Bolkestein zwengelde toen het debat aan met zijn stelling dat de Westerse beschaving niet alleen anders maar ook fundamenteel beter is dan de Islamitische beschaving. Het thema dat er teveel massa-integratie is werd vervolgens op verschillende manieren en door verschillende personen telkens weer opgepikt. Paul Scheffer schreef in 2000 zijn essay *Het multiculturele drama*. Dat werd toen een enorme discussie. Daarna kwam Pim Fortuin in 2002. De dramatische afloop is gekend. Vervolgens kwam in 2004 Ayaan Hirsi Ali en nu is er Geert Wilders.

Ik analyseer hoe het debat zich heeft ontwikkeld in de loop der tijd. Daaruit bestaat een helft van het proefschrift. De andere helft gaat over lokale integratiepolitiek toegespitst op een vergelijking tussen Amsterdam en Rotterdam. De reden waarom ik Amsterdam met Rotterdam ging vergelijken was aanvankelijk omdat Amsterdam een hele andere reputatie heeft dan Rotterdam. Rotterdam was, in ieder geval op het moment dat ik aan mijn onderzoek begon, de stad van Pim Fortuin. Dit was de stad waar *Leefbaar Rotterdam* aan de macht was gekomen. En dit was dus ook de stad waar al die ideeën die door Bolkestein begin jaren negentig werden gecultiveerd in praktijk werden gebracht.

¹ Universitair docent en postdoc onderzoeker aan de afdeling sociologie van de Erasmusuniversiteit Rotterdam.

² J. Uitermark, *Dynamics of power in Dutch integration politics*. Dit proefschrift won onlangs de IMISCOE Maria Ioannis Baganha dissertation Award 2011 en de Jaarprijs Politicologie 2011!

Aan de andere kant was er Amsterdam. De hele revolve van *Leefbaar Rotterdam*, de revolve van Pim Fortuyn leek aan Amsterdam voorbij te gaan. In Amsterdam was er burgemeester Job Cohen die zei de boel bij mekaar te willen houden. Een heel andere optiek dus dan in Rotterdam waar men juist zei dat een confrontatiepolitiek noodzakelijk was.

Paul Scheffer

Frits Bolkenstein

Pim Fortuyn

Ayaan Hirsi Ali

Geert Wilders

Job Cohen

Bron foto's: Google Afbeeldingen

Ik ging er dus van te voren vanuit dat er in Amsterdam een innige samenwerking zou zijn tussen migrantenorganisaties en allerlei andere professionele organisaties en de overheid. En dat de migranten in Amsterdam zich veel prettiger zouden voelen in een klimaat waarin ze zich uitgenodigd voelden om mee te doen met de samenleving. Anderzijds verwachtte ik in Rotterdam dat de migranten erg gefrustreerd zouden zijn, dat ze zich gemarginaliseerd zouden voelen en dat ze dat ook daadwerkelijk zouden zijn.

Dat ze dus subsidies zouden verliezen, dat ze uitgesloten zouden worden van bestuurlijke netwerken, enz... Dat was hoe ik het verwachtte maar zo was het niet.

Als ik in Amsterdam met mensen ging praten kwam ik er al gauw achter dat juist de meest progressieve organisaties het meest in de knel zaten. Als je bvb in Amsterdam met vrouwenorganisaties gaat praten, dan kom je tot de conclusie dat die organisaties juist hun accommodaties zijn kwijt geraakt die zich sinds jaar en dag tegen vormen van huiselijk geweld keren. In Rotterdam daarentegen hebben deze organisaties een redelijk sterke positie. Dus, terwijl ik het onderzoek deed, moest ik mijn vraagstelling wijzigen.

Aanvankelijk was mijn vraagstelling: „wat is de uitwerking van de verschillende discours in Amsterdam en Rotterdam. Hoe werkt het confronterende discours door in het Rotterdams middenveld en hoe werkt de verzoenende, accommoderende taal door in Amsterdam?” Uiteindelijk bleek dus dat die migrantenorganisaties in Amsterdam zich helemaal niet geaccommodeerd voelden. Ze hadden helemaal niet het gevoel dat de boel bijeen werd gehouden. In Rotterdam, ondanks dat er veel frustratie was over de opkomst van *Leefbaar Rotterdam* en het verhardende klimaat, hadden heel wat organisaties hun positie behouden en sterker nog zelfs uitgebreid en versterkt.

Ik wil dus verklaren hoe het kan gebeuren dat in een stad als Rotterdam met zo'n repressief discours migrantenorganisaties en allerhande andere organisaties toch een grote rol bleven spelen daar waar dat in Amsterdam niet gebeurde. Vervolgens wil ik aangeven wat het effect is van die transformaties op de manier waarop mensen zich verhouden tot de stad waarin ze leven en met name het politieke proces.

De evolutie van het middenveld in Amsterdam.

Eerst wat recente geschiedenis over Amsterdam. In de jaren 80 waren in Amsterdam de nieuwe sociale bewegingen sterker dan waar ook in Nederland. Progressieven uit heel Nederland waren naar Amsterdam getrokken en doen dat nog steeds maar in die tijd waren het er een hele hoop meer dan nu. Die sociale bewegingen in Amsterdam waren enorm sterk. Je had in die tijd ook sterke nationale gastarbeidersorganisaties waarvan het zwaartepunt in Amsterdam lag. Je had KMAN bvb., het Komitee Marokkaanse Arbeiders Nederland. Je had ook HTIP, een Turkse organisatie voor gastarbeiders. Die gastarbeidersorganisaties vonden aansluiting bij de nieuwe sociale bewegingen waardoor ze werden omarmd. Het waren bijzonder progressieve, radicale organisaties die opkwamen voor de rechten van vrouwen en voor de rechten van arbeiders, althans op het niveau van het discours. Want als je ging kijken naar de bestuursstructuur van die organisaties, waren dat vooral clans van bepaalde groepen mensen die elkaar baantjes toeschoven. Toch nekte dat die organisaties niet omdat ze opgingen in een brede coalitie van progressieve organisaties. Gevestigde en opkomende progressieve organisaties wilden samenwerken met de gastarbeidersorganisaties om veranderingen te forceren.

In die tijd werd ook het nationale Minderhedenbeleid gintroducteerd waardoor in één keer enorm veel geld beschikbaar kwam op lokaal niveau om die organisaties tegemoet te komen. Er was geld voor het creëren van raden die langs etnische lijn georganiseerd waren. Zo kreeg je in die tijd de stedelijk Marokkaanse adviesraad en de Turkse adviesraad, beide gedomineerd door reeds genoemde organisaties. In de jaren 80 zie je dus een structuur ontstaan die ik als etnisch corporatistisch zou willen

Momenteel zie je een trend om relaties tussen groepen (bridging capital) te laten primeren op groepsvorming (bonding capital) omdat dit laatste de weg naar radicalisering zou open zetten. U pleit eigenlijk voor de omgekeerde weg: laat mensen eerst belangen formuleren zodat ze daarna de confrontatie kunnen aangaan.

Ja, ik voel daar wel iets voor en ik praat ook vaak op die manier. De meeste verbanden ontstaan niet omdat mensen een belang willen articuleren en omdat ze de confrontatie willen aangaan. Neem het voorbeeld van de Rotterdamse organisatie Ettahoud die in het midden zit tussen het progressieve PBR en het conservatieve Spior en door beiden ondersteund werd. Op een bepaald moment legde die zich toe op het geven van Arabische les aan kinderen. Daarvoor hadden ze geen opbouwwerkers nodig maar ondertussen constateerden ze wel dat sommige kinderen het niet goed deden op school. Vandaar dat ze bij het opbouwwerk te rade gingen om huiswerkklassen te organiseren. Dit is het voorbeeld van een organisatie die spontaan tot stand is gekomen om problemen op te lossen die mensen zelf ondervonden. En vervolgens gingen ze meer problemen oplossen, bvb huiswerkbegeleiding. De confrontatie kwam er uiteindelijk pas toen *Leefbaar Rotterdam* de macht greep. Toen waren ze sterk maar niet omdat ze directe belangen articuleerden en directe confrontatie aangingen maar omdat de mensen georganiseerd waren rond onderwerpen die ze zelf gekozen hadden en waar ze zelf belang bij hadden. Ik denk dat dit heel belangrijk is en dat dergelijke organisatie die in een buurt als Delfshaven werkt slechts kan gedijen omdat er een ondersteuningsstructuur is en ook nog relatief wat opbouwwerk. Dit is een verhaal waarmee je ook wat kan in een stad als Brussel of in een stad als Antwerpen: meer mensen mobiliseren op basis van belangen die ze zelf zien zodat ze op een gegeven moment, als het nodig is, een confrontatie kunnen aangaan.

omschrijven. In dat etnisch corporatisme had je een sterk middenveld dat georganiseerd was langs etnische lijnen en waarin progressieve organisaties, althans progressief in discours, een

sterke positie innamen. In de jaren 90 kwam dat stelsel echter onder druk te staan. Dat had allerlei redenen. Een van die redenen was dat fondsen van het minderhedenbeleid werden gekort.

Alle organisaties die hadden kunnen uitbreiden door dat minderhedenbeleid moesten nu bezuinigingen doorvoeren. Een andere reden die minstens even belangrijk is, is dat de sociale bewegingen langzaam afbrokkelden, waardoor het progressieve *Umfeld* wegviel. Een derde verandering betrof niet de hoeveelheid maar de manier van subsidiëren. Eerst waren er de structurele subsidies, die waren bedoeld om de organisaties te versterken, op te bouwen via infrastructuur en accommodaties. Aan die subsidies zaten formeel wel allerlei inhoudelijke vereisten vast maar niemand lag daar wakker van. Als die organisatie met dat geld massademonstraties wilde organiseren, zoals men dat deed begin jaren 90, dan kon dat; als zij een informatieavond in het Arabisch wilden organiseren over ontwikkelingen in Marokko, dan kon dat. Als zij iets wilden doen voor Marokkaanse vrouwen dan konden zij dat doen. Maar in de loop van de jaren 90 was er een overgang van structurele naar projectsubsidies. Aan die projectsubsidies zaten eigen directe eisen vast. Een van die eisen was dat alles samen zou moeten, dat verschillende groepen samen met elkaar activiteiten zouden moeten ondernemen.

„Verschillende” betekende bijna vrijwel altijd alloch-tonen en autochtonen. Dus allerlei andere vormen van verschil (tussen conservatief en radicaal tussen man en vrouw tussen verschillende leeftijden tussen religieus en seculier ...) die werden daar niet bij meegeteld. Verschil werd gereduceerd tot etnisch verschil. Alle projecten die geïnteresseerd waren moesten daaraan voldoen.

In de jaren 90 brokkelt het etnische corporatisme af en zie je het zgn. civic liberalism opkomen. Dat gaat uit van de idee dat aan de ene kant

mensen wel beloond moeten worden als ze iets doen wat binnen het beleid past, maar dat ze aan de andere kant zo veel mogelijk moeten vrijgelaten worden. Of als je het anders ziet, aan hun lot overgelaten. Het idee was dat de mensen spontaan initiatieven moesten nemen. En dat de structurele subsidies van de jaren 80, dat die dat alleen maar in de weg stonden.

Wat moeten wij ons specifiek voorstellen bij die civic consultants? Enerzijds is er sprake van topburgers en anderzijds van consultancybureaus. Zijn dat professionelen of mensen die als burgers van alles willen doen omdat ze de vetpotten van het beleid kennen en dan als vrijwilligers allerhande projecten opzetten?

Het is inderdaad zo dat de grens tussen de burger als vrijwilliger en als professional vervaagt. Een uitgesproken voorbeeld uit Amsterdam is de verwevenheid tussen TANS en Mex-It, TANS, wat staat voor Towards A New Start, is een vrijwilligersorganisatie, een middenveldorganisatie voor hoog opgeleide Marokkanen. Het begon als een soort netwerk om mensen vooruit te helpen in hun carrière. TANS kon bedragen loskrijgen bij financiële instellingen en accountants omdat die op zoek waren naar nieuw talent en omdat die graag iets multi-cultisch wilden ondersteunen. Het waren consultants die deels uit de accountanthoek, deels uit de hoek van organisatiedeskundigen kwamen en deels ook voor banken werkten, die Tans hebben opgericht als een netwerkorganisatie. Vlak nadat ze dat hadden ontwikkeld, hebben ze ook Mex-It opgericht. Mex-It is een consultancybureau dat adviseert bij beleidsprocessen. De eerste opdracht draaide rond een islamitische begraafplaats. Waar moest die komen, wat vinden de moslims ervan? Daar is Mex-It de partner van de Amsterdamse overheid geworden. En nu zie je dat door die projectsubsidies het onderscheid tussen een subsidie voor burgerinitiatieven en een subsidie voor bedrijven steeds meer vervaagt. De grens vervaagt en je ziet dat mensen steeds minder snel iets voor niets doen. Ook omdat ze weten dat er allerlei budgetten voor zijn.

Het discours was dat dat versteende organisaties waren, afhankelijk van subsidies en van baantjes. Natuurlijk was dat voor een deel ook zo. Voor een ander deel heeft het te maken met een meer algemene ontwikkeling waarin alle vormen van standvastigheid steeds meer in een kwaad daglicht kwamen te staan. Er is dus een devaluatie van instituties en een herwaardering van de spontaniteit. Het idee dat uit het niets iets ontstaat. En dat de overheid alleen maar een stapje terug hoeft te doen om de kracht van de burgerij te ontketen.

Dat geeft een enigszins rare verhouding tot projecten die je ook nog moet financieren. Het idee was: als er dan burgers zijn die het initiatief willen nemen om mensen bij elkaar te brengen, dan wil de overheid daar wel een kleine bijdrage in doen. De gastarbeidersorganisaties werden totaal gemarginaliseerd. De infrastructuur erodeerde. Alles wat er nog was begin jaren 90 was verdween in de paar jaar na 2000. Toen ik mijn onderzoek begon herinner ik mij nog dat alle mensen de vuist gereed hadden staan omdat ze hun accommodatie, hun banen, ... kwijtraakten. In plaats van die groep voormalig radicalen kwam er een nieuwe groep op binnen het sociaal beleid. Die groep mensen noem ik civic consultants omdat die mensen van burgerinitiatief hun werk hebben gemaakt. Omdat er allerlei eisen werden gesteld aan die projecten, moest je ook steeds meer professional worden om er aan te kunnen voldoen. Je moet een fatsoenlijke administratie bijhouden, je moet je finances op orde hebben, je moet ook contacten onderhouden met ambtenaren en dat is echt een heel werk. Als je daar je hele dag aan kwijt bent, dan weet je ongeveer wel wat en wanneer ze iets willen horen. Dat wisten de gastarbeiders eigenlijk niet zo goed, civic consultants wel. Dat gaat deels om tweede generatie migranten en deels ook om allochtonen en die organiseerden projecten, steeds meer tegen marketingtarieven.

Deze trend zet zich ook door na 2000. Tegen 2004 kon je zien dat deze groepen het meest beloond werden voor hun burgerinitiatieven. Van de 24 gesubsidieerde projecten waren er 17 bedacht door consultancy bureaus en organisaties die met hen samenwerkten. Het is eigenlijk een in zichzelf gekeerde industrie geworden van mensen die voortdurend onder het mom van verschillen bij mekaar te brengen, telkens dezelfde mensen tegenkomen en telkens dezelfde stellingen herhalen. Mensen hebben ook allemaal hun eigen rol daarin. Het is dezelfde radicale moslim of dezelfde liberale moslim die naar het debat komt, dezelfde van de Joodse gemeente of de katholieke gemeenschap. Die verschillende mensen worden voortdurend bij elkaar gezet om dezelfde projecten te doen en de consultancybureaus domineren daar eigenlijk het middenveld.

Sinds 2004 is er wel iets van een omslag. De overheid is zich beginnen realiseren dat, door zich alleen maar te richten tot die bovenlaag van goed opgeleide mensen die er eigenlijk een beroep van gemaakt hebben om een goede burger te zijn, dat ze daardoor juist de contacten met de lagere klasse is kwijt geraakt. Gastarbeidersorganisaties hadden die contacten wel en zij organiseerden juist wel die marginale gemeenschappen. Dat doen die consultants juist niet. In die overgang van de jaren 80 naar de jaren 90 zie je dat de organisaties die deze gemeenschappen bij elkaar hielden zijn weggevallen. In de plaats daarvan kreeg je een hele grote groep burgers, migranten, die eigenlijk nauwelijks nog contacten had en die ook steeds meer verwijderd raakte van het politieke bestel. De moord op Theo Van Gogh, met een heleboel daaraan voorafgaande incidenten, was een soort wake up call voor politici die die groep mensen, Marokkanen in dit geval en in mindere mate ook Turkse migranten, uit het oog was verloren. Sinds die tijd is er een veel scherper beleid gekomen. Ik zou het post liberaal willen noemen. De idee is hier dat je als overheid na 2004 niet langer afwacht tot burgers naar je toekomen met een

Heeft sociale controle van de onderlaag van risicogroepen niet veeleer een averechts effect?

Het is wel de vraag wat daar dan het alternatief voor is. Ik heb een alternatief geschetst door een vergelijking te maken tussen het Rotterdams en Amsterdams middenveld. Doordat het Amsterdamse middenveld totaal om zeep is geholpen beschikken mensen niet meer over structuren waarin ze voor elkaar kunnen zorgen en waarin ze aangemoedigd worden om hun eigen problemen op te lossen. Ik denk dat dat een alternatief zou kunnen zijn en tegelijkertijd zie ik dat alternatieven op dit moment in veel gevallen niet meer haalbaar zijn omdat juist die structuren afgebroken werden. En dus sta je voor de vraag wat je moet doen als er politiek enorme onrust bestaat over het soort problemen als die met jongeren van Marokkaanse afkomst. Ook in de probleemstelling zie je trouwens een verschuiving. Eerst ging het om jongeren in het algemeen. Vervolgens werd dat verengd tot allochtone jongeren, dan tot Marokkaanse jongeren, dan tot jongens en dan tot jongens van een specifieke leeftijdsklasse. Dat daar zoveel aandacht voor is en dat daar zoveel nadruk wordt op gelegd doet de vraag rijzen wat je daaraan zou moeten doen. Je kan aan de ene kant principieel zeggen: we gaan nooit onderscheid maken tussen verschillende groepen bewoners en we gaan de buurt als een geheel beschouwen. Anderzijds kan je ook zeggen: blijkbaar is er nu een dusdanig probleem dat maatregelen zich opdringen. De ironie van het averechts werken van die maatregelen is dat ze alleen maar averechts kunnen werken op het moment dat er eerst niet een probleem is en in veel

gevallen zijn die problemen er wel degelijk. Je hebt gezinnen waarbinnen kinderen niet de instrumenten aangereikt krijgen van hun ouders om hun weg te vinden in de samenleving, ook niet om te profiteren van het onderwijs. Voor mezelf vind ik het een lastige positie omdat ik zelf heel kritisch sta tegenover die maatregelen en omdat ik vind dat een overheid niet direct moet ingrijpen op een individu. Tegelijk zijn er ontspoorde gezinnen die in een intens vervlochten samenleving nu eenmaal de aandacht opeisen en soms ook maatregelen vereisen. Ik denk dat we daar echt voor een dilemma staan dat ik bij mezelf voel maar dat zich veel breder manifesteert. Is er, met andere woorden, een alternatief voor steeds meer controle en voor het opleggen van regels die bij het overtreden ervan nieuwe regels uitlokken? Daarmee is niet gezegd dat er helemaal geen averechts effecten zijn. Die zijn er wel. Om een uitkering te krijgen moeten mensen bijvoorbeeld aan allerlei verplichtingen voldoen. Je moet zo en zo vaak solliciteren. Je gaat aan die verplichting voldoen maar je gaat niet meer serieus op zoek naar een baan. Vervolgens, als je niet meer aan die verplichting voldoet, moet je nieuwe verplichtingen nakomen. Het wordt telkens maar strenger waardoor de kans groter wordt dat je een regel overtreedt waardoor de kans groter wordt dat je op de een of andere manier moet boeten waarvoor opnieuw een organisatie opstaat die deze boetedoening controleert. Het kan een grote vicieuze cirkel worden. We weten bijvoorbeeld dat het miljardenverslindende beleid voor reïntegratie niet of nauwelijks effect heeft gehad op arbeidsmarktparticipatie.

initiatief. De overheid mengt zich juist opnieuw heel nadrukkelijk in het maatschappelijk middenveld en probeert op allerlei manieren daarbinnen de machtsverhoudingen te veranderen.

Je ziet bvb dat moskeeorganisaties opnieuw in beeld komen als organisaties die relaties moeten creëren tussen die lagere klassen en de overheid. Deze organisaties moeten eigenlijk een rol op zich nemen die de gastarbeidersorganisaties in de jaren 80 speelden. En daarnaast zie je een enorme hoeveelheid initiatieven die zich richten

op risicogroepen. Als je naar Amsterdam West kijkt dan zie je dat het merendeel van de jongeren daar wordt beschouwd als risicogroep. En daar worden voortdurend allerlei plannen voor bedacht. Een van de dingen die de gemeente Amsterdam probeert is, al dan niet openlijk, de liberale islam te promoten. Daar zie je dat die bovenlaag van consultants bedragen krijgen toegeschoven. Dat gaat dan bvb over het ramadanfestival, dat heel zwaar gesubsidieerd wordt, of de organisatie van islamitische discussiecentra als Marhaba. Dan heb je de grote middenmoot van moskeeorganisaties,

kleinere organisaties in de buurt, ja hoor, etnische organisaties zitten er ook nog bij en die worden nauwelijks geacommodeerd, daar worden banden mee onderhouden maar die worden niet erg betrokken bij het beleid. Ten slotte heb je een onderlaag van risicogroepen, mensen die uit de boot kunnen vliegen, en daar wordt zwaar in geïnvesteerd. Het beleid is steeds gedifferentieerder geworden. De Amsterdamse overheid maakt een onderscheid naar verschillende types van burgers. Je hebt de zogenaamde topburgers, de mensen waar niets mee aan de hand is, dat zijn die civic consultants die een open houding hebben naar de Nederlandse samenleving en met mekaar in debat gaan. Vervolgens heb je allerlei mindere burgers en uiteindelijk kom je uit bij mensen die de rechtsorde ondermijnen.

Voor elk van die verschillende groepen wordt een apart beleid bedacht met verschillende soorten incentives en disincentives.

Los van de inhoudelijke verschuivingen, over de tijd heen, zie je in de manier waarop dat middenveld georganiseerd wordt drastische verschuivingen. Het middenveld en de meeste mensen waarmee je spreekt zeggen dat de overheid telkens weer met een nieuw gedetailleerd plan op de proppen komt dat ze dan het liefst morgen al gerealiseerd wil zien. Wat mij, als liberaal en fanatiek aanhanger van de kracht van het middenveld het meest verontrust is dat elk initiatief in Amsterdam binnen de kortste keren overal gecoöpteerd wordt en onderdeel gemaakt wordt van een bestuursstructuur, ofwel volkomen gemarginaliseerd aan zijn lot wordt overgelaten.

Om een illustratie te geven. Er is een organisatie waar ik zo nu en dan iets voor doe die een beetje een gekke organisatie is omdat ze precies doet wat de overheid eigenlijk wil. Assadaaka zet verschillende groepen bij elkaar maar die groepen zijn geen potentiële radicaliserende moslims, of misschien ook wel, maar ze profileren zich als zodanig niet, het zijn gewoon burgers die initiatieven nemen. Die organisatie zit in

een buurthuis in Amsterdam dat overgenomen is door een consultancybedrijf, in ieder geval een professionele commerciële dienstverlener. Assadaaka moet nu haar lokalen verlaten om plaats maken voor kantoren voor de professionals van die organisatie. Het is tamelijk ironisch als je kijkt hoe de mensen heten: „ontwikkelaars van een maatschappelijk middenveld“. De grote ironie is natuurlijk dat het maatschappelijk middenveld letterlijk moet wijken opdat die mensen in een kantoor kunnen zitten om het middenveld te ontwikkelen. Dat leidt tot bizarre situaties dat groepen die echt hulp nodig hebben gemarginaliseerd worden terwijl andere groepen die dansen naar de pijpen van de overheid en het beleid volgen in de watten worden gelegd. Kortom, in Amsterdam is het middenveld erg gefragmenteerd en gedifferentieerd en haar autonomie is om zeep geholpen.

De evolutie van het middenveld in Rotterdam

In Rotterdam zijn veel minder abrupte overgangen. Je ziet er ook enigszins de opkomst van die civic consultants, allerlei adviesbureaus die raad geven over hoe je moet omgaan met risicogroepen, die als probleemgroepen worden aanzien. Ook in Rotterdam zie je dat er een overgang is van structurele subsidies naar projectsubsidies. Ook hier zie je dat het beleid steeds vaker initiatieven subsidieert die geen kritiek leveren: „We gaan ons eigen niet in de voet schieten“. Al de ontwikkelingen in Amsterdam zie je ook in Rotterdam maar in Rotterdam zijn ze veel minder uitgesproken. Het oorspronkelijke patroon is veel meer in stand gehouden.

In Rotterdam zijn eigenlijk al heel lang een paar organisaties dominant. Omdat mijn onderzoek zich vooral richt tot migranten, met name de Turken en nog meer de Marokkanen, zijn twee organisaties van belang: PBR en

SPIOR. PBR staat voor Platform Buitenlanders Rotterdam (of Rijnmond). PBR bindt de meer progressieve seculiere migrantenorganisaties aan zich. PBR is ooit voort gekomen uit de idee dat de bestaande hulpverlening betuttelend was. Die migrantenorganisaties zijn er toen in geslaagd het budget voor het minderhedenbeleid voor zichzelf op te eisen. SPIOR is eind de jaren 80 beginjaren 90 ontstaan toen er alsmaar meer problemen opdoken rond het oprichten van moskeeën. Buurtbewoners klaagden er altijd over. Dat ging van praktische bezwaren: teveel verkeer; teveel geluidsoverlast; niet passend in het straatbeeld; tot meer xenofobe ressentimenten: waarom moeten die mensen hierheen komen? „Wij willen die moskeeën niet toestaan want dat betekent de verovering van onze buurt”. De overheid wilde met dat probleem omgaan, maar ze had geen gesprekspartner binnen de islamitische gemeenschap. Daaruit is SPIOR voortgekomen. SPIOR keek meer naar het conservatieve gedeelte van de islamitische achterban. Ze verenigt alle Rotterdamse moskeeën, ofschoon sommige relaties met Turkse moskeeën niet zo sterk zijn. PBR en SPIOR staan samen in verbinding met allerlei andere organisaties in Rotterdam. Interessant is dat zij deels ook dezelfde organisaties subsidiëren.

Terwijl in Amsterdam de overheid direct ingrijpt in het middenveld, wordt deze bemoeienis in Rotterdam door PBR en SPIOR bemiddeld. Dat heeft als voordeel dat het middenveld zich niet voortdurend hoeft aan te passen aan de meest recente eisen. Bijkomend voordeel is dat PBR en SPIOR organisaties helpen zich door de bureaucratische rompslomp te worstelen. Dit is een groot probleem voor mensen die een lagere opleiding genoten en mee daardoor traditioneel slecht georganiseerd zijn. Er is daarentegen relatief weinig directe inhoudelijke bemoeienis met wat ze doen. De ongeveer 100 organisaties gaande van buurtcomitees tot moskeeën die ondersteund worden kunnen als ze dat willen

heel kritisch doen tegenover de overheid, kunnen dingen doen die alleen voor de eigen achterban bedoeld zijn. Maar als je naar de praktijk kijkt, mikken hun activiteiten heel vaak op een gemengd publiek. Een ander interessant aspect in deze constellatie is zoals gezegd de overlappende subsidiëring: PBR en SPIOR ondersteunen, deels progressief deels conservatief, deels dezelfde organisaties. Wie dus een middenpositie inneemt krijgt steun van beide en zo functioneren er heel wat organisaties die behoorlijk mainstream zijn. Dit beschouw ik als behoorlijk positief tegenover Amsterdam waar alle beleidsaandacht gericht is op slechts een klein deel van de bevolking: de fulltime professionals die zich profileren als modelburgers en de risicogroepen. De Amsterdamse mainstreamorganisaties, zoals Assadaaka, komen in het gedrang, terwijl ze in Rotterdam juist floreren. Inzake structuur van het middenveld geldt Rotterdam voor mij als een veel positiever voorbeeld dan Amsterdam. In Rotterdam passeren de subsidies langs twee grote organisaties en door het ontbreken van directe overheidsbemoeienis worden kleinere organisaties niet gemarginaliseerd door allerlei beleidsprocessen en krijgen ze een zekere autonomie. Dat is voor mij op zich al voldoende reden om dat Rotterdamse model aan te halen.

Een andere reden is dat, als je gaat kijken naar wat het middenveld uiteindelijk als effect heeft op de burger, de betrokkenheid van die burger over het algemeen positiever en ook groter is in Rotterdam. Neem nu de radicalisering. In Rotterdam zijn er meer aanvallen op moskeeën. Er is ook meer fysiek geweld. Volgens heel veel gangbare theorieën zou je verwachten dat radicalisering in Rotterdam een groot probleem moet zijn. Hier is Leefbaar Rotterdam aanwezig met een vijandig discours en je zou verwachten dat moslims daartegen zouden reageren door ook een vijandig discours te ontwikkelen. Dat is althans in progressieve kringen vaak verondersteld. Ook het economisch

slechter klimaat in Rotterdam zou een rol van betekenis spelen. De voedingsbodem voor radicalisering lijkt in Rotterdam groter. Maar toch komt radicalisering eigenlijk vooral voor in Amsterdam. Een van de mogelijke redenen is dat je in Rotterdam SPIOR hebt die al die moskeeën bij elkaar houdt en die er voor zorgt dat ze niet in extremistische richting opschuiven. Daar is

Van waar kwam het idee om islamdebatten te organiseren?

Voor *Leefbaar Rotterdam* was dat heel erg belangrijk want zij zaten in een coalitie met CDA en VVD en zij moesten naar de kiezer toe bewijzen dat zij niet van de ene op de andere dag totaal met handen en voeten gebonden lagen. Was ze immers niet verkozen om met de oude politiek kom af te maken en om de nieuwe onder druk te zetten? Voor die islamdebatten is ook gekozen omdat daar de individuele bestuurders hun stem konden doen gelden en niet die van het college. Ik neem aan dat dat in België ook zo werkt. Als je wethouder bent of schepen, dan moet je namens het college spreken. Als je iets zegt dat in strijd is met het beleid dan word je op je vingers getikt door de raad. Voor deze islamdebatten was afgesproken dat die regel niet gold en dat dus wethouders van Leefbaar Rotterdam, Marianne Van de Anker en Marco Pastors, hun eigen tamelijk harde discours konden promoten. Dat was voor hen erg belangrijk en daarom hebben ze de islamdebatten georganiseerd.

Waarom is daar nog aan meegewerkt door allerlei andere partijen? De idee dat er echt iets aan de hand was werd algemeen gevoeld. De discussie over de islamdebatten was al lang voordat Theo Van Gogh vermoord werd opgestart. Na de moord kwamen ze in een stroomversnelling. Ambtenaren, PvdA en tot op zekere hoogte ook migrantenorganisaties zegden: Laten we dit nou maar eens bespreken en laten we ervoor zorgen dat mensen het er niet alleen in de kroeg over hebben in de vorm van een soort roddel en achterklap. Toen het initiatief eenmaal bekend raakte heeft ook het middenveld er zijn schouders onder gezet, met enig enthousiasme, ook al bleven mensen zich aangevallen voelen. Dat zich-aangevallen-voelen gold echter voor alle partijen, ook voor Leefbaar Rotterdam. Iedereen voelde zich aangevallen, maar de wilskracht voor deelname hield de bovenhand.

geen druk of beleid voor nodig. Wat nodig is, is dat de netwerken onderhouden worden; die netwerken oefenen een matigende kracht uit.

Een ander voorbeeld van grotere betrokkenheid in Rotterdam is de opkomst bij verkiezingen. In Rotterdam is die bij Marokkanen en Turken veel groter dan in Amsterdam. Daar kunnen allerlei redenen voor zijn maar ik denk dat een van de belangrijkste redenen is dat in Rotterdam het middenveld zich erg richt op de achterban en niet op de overheid en dat zij willen dat die achterban gaat stemmen omdat ze daarmee druk kunnen uitoefenen. Als je kijkt naar participatie in organisaties in het middenveld dan is dat in Rotterdam ook hoger dan in Amsterdam. Ondanks het feit dat in Amsterdam de inwoners gemiddeld hoger opgeleid zijn dan in Rotterdam en men daarom ook zou verwachten dat de participatie daar ook hoger is, is die juist in Rotterdam hoger. Dat verschil zit hem vooral in de etnische organisaties waar het lidmaatschap ruim twee keer zo hoog ligt. Juist de meer conservatieve groepen doen in die organisaties mee waardoor ze dan toch betrokken worden bij het middenveld en bij het politieke proces in de stad terwijl ze in Amsterdam totaal gemarginaliseerd zijn. Als je kijkt naar de opkomst van Leefbaar Rotterdam, dan had het een drama kunnen worden. De migrantengemeenschap had zich kunnen terugtrekken en wegblijven uit de debatten omdat ze toch vijandig bejegend werd. Toch ontstond er een enorme mobilisatie rond deze debatten. Het islamdebat door de gemeente Rotterdam georganiseerd was oorspronkelijk een spelletje van *Leefbaar Rotterdam* waarmee ze wilden aantonen dat zij hard waren tegen de islam. Ze hebben die mening wel verkondigd, maar het middenveld van migrantenorganisaties was heel actief aanwezig waardoor het niet een show van *Leefbaar Rotterdam* werd.

Stel even hypothetisch dat Pim Fortuyn niet vermoord ware geweest. Hoe zouden de gebeurtenissen zich dan verder ontwikkeld hebben?

Pim Fortuyn is vermoord en daarna is *Leefbaar Rotterdam* zijn beleid gaan uitvoeren. Het is niet zo dat zijn invloed totaal verdween, sterker nog, die was heel sterk aanwezig en misschien juist doordat hij vermoord werd. Ik persoonlijk denk dat het hele verhaal dat ik hier opgehangen heb ook had gegolden mocht hij wel actief in Rotterdam zijn gebleven. Hij zou op een constructieve manier weerwoord hebben gekregen. Het is hypothetisch maar mocht hij zich in Amsterdam gemanifesteerd hebben en mocht hij daar in discussie zijn getreden met de islamitische gemeenschap, dan hadden zich daar waarschijnlijk tamelijk losse individuen zich tamelijk willekeurig aangemeld en die hadden dan vaak tamelijk hysterisch gereageerd. De wilskracht voor deelname hield de bovenhand.

Uiteenlopende ambtelijke culturen

Rotterdam heeft niet bewust voor „haar” model gekozen, het is veeleer organisch gegroeid. Een van de redenen is dat er een andere ambtelijke cultuur is in beide steden. Als je in Amsterdam met ambtenaren gaat praten dan zijn dat heel vaak mensen die een achtergrond hebben als jurist of econoom. Die zijn in de administratie terecht gekomen en vinden het machtig interessant om na 1 jaar terug naar een andere positie te gaan. In Rotterdam had je het *Bureau Minderhedenbeleid* dat nu wel niet meer bestaat maar waarvan de expertise nog wel geconcentreerd zit bij ambtenaren. Deze ambtenaren onderhouden relaties met PBR en SPIOR. Het eerste wat zij dan ook deden nadat *Leefbaar Rotterdam* een enorme verkiezingsoverwinning had geboekt was naar deze organisaties toegaan met de boodschap dat het moeilijk ging worden en met de verzekering dat de relaties niet gingen verbroken worden.

Dat is 1 element waarom die ambtenaren eigenlijk ook hun eigen agenda hebben. Een andere reden die ik theoretisch interessanter vind is dat PBR en SPIOR eigenlijk niet te lijden hadden onder *Leefbaar Rotterdam*. Als je het voortdurend over de islam wilt hebben, heb je moslims nodig, en hun organisaties. Er ontstond een interessante wisselwerking tussen die twee organisaties. Voor *Leefbaar Rotterdam* mocht SPIOR die debatten niet organiseren want volgens haar hielp SPIOR de islam eerder vooruit dan haar te kritiseren. SPIOR werd aan de kant geschoven en vervolgens mocht PBR het belangrijkste deel van die debatten organiseren. SPIOR kreeg wel een aantal deelopdrachten. Alle bij SPIOR aangesloten organisaties hebben zich in de debatten geroerd, ondersteund door PBR die debattrainingen verzorgde. Daarmee waren deze organisaties veel sterker aanwezig ten tijde van *Leefbaar Rotterdam* dan daarvoor. Ze zijn als het ware in de publieke sfeer gezogen. Dat kon ook omdat ze daadwerkelijk werden ondersteund. Ik denk dat dat niet zou zijn gebeurd mochten die 2 grote middenveldorganisaties er niet geweest waren.

Besluit

Al bij al kwam ik dus tot een heel andere conclusie dan die waar ik tevoren van was uitgegaan. Je zou kunnen zeggen dat het Rotterdamse middenveld beschermd is tegen de grillen van de politiek. De grillen van de politiek zijn ook vaak de grillen van de media. In Amsterdam zijn er organisaties die zich enerzijds richten op de overheid en anderzijds op de media, wat vaak op hetzelfde neerkomt. In Rotterdam is er veel meer energie gericht op het mobiliseren van de achterban, wat voor de organisaties zelf veel nuttiger is en ook de stad schiet er veel meer mee op. Dat blijkt uit de cijfers over participatie en over betrokkenheid.

Genoteerd: Alain Storme

ACTIE GEÏNTEGREERDE WIJKCENTRA

Op 12 mei ll. voerden de 4 Brusselse geïntegreerde wijkcentra actie om meer duidelijkheid te krijgen over hun subsidiering door de VGC. Met dat doel vatten een tachtigtal gebruikers, vrijwilligers en personeelsleden post op het Koningsplein, getooid in groen – kleur van de hoop – met toch een randje zwart.

Een kleine delegatie werd ontvangen door de collegeleden Vanraes, Grouwels en De Lille. Ze overhandigde hen een petitie waarop niet minder dan 1.200 handtekeningen waren bijeengebracht. De ondertekenaars drukten hun bezorgdheid uit over de blijvende onzekerheid en over de stiefmoederlijke behandeling door de VGC van instellingen die in de Brusselse armoedewijken belangrijke functies vervullen.

Namens de gebruikers gaf Georges De Lodder, vrijwilliger van buurtwerk Chambéry, de excellenties volgende boodschap mee.

Mag ik jullie namens de gebruikers en de vrijwilligers van de Brusselse geïntegreerde wijkcentra vooreerst bedanken om ons hier, tijdens jullie drukke bezigheden, te willen ontvangen.

Wij zullen u, minister Vanraes, als voorzitter van het College, zo dadelijk een petitie overhandigen, met 1.200 handtekeningen van gebruikers en vrijwilligers uit De Buurtwinkel, Buurtwerk Chambéry, Wijkpartenariaat Brabantwijk en Buurthuis Bonnevie. Wij zijn ook met een ruime delegatie naar hier afgezakt om onze bezorgdheid te onderstrepen. Inderdaad, met deze petitie steken wij niet onder stoelen of banken dat de huidige situatie ons verontrust.

Wij zijn gebruikers en vrijwilligers en wij houden ons maar weinig bezig met beleidskwesties. Via het personeel van onze centra, dat wij bij deze niet genoeg kunnen bedanken voor zijn dagelijkse inzet voor ons, komen ons alarmerende signalen ter ore over gewijzigde beleidsprioriteiten, over verminderde subsidies voor geïntegreerde wijkcentra en over grote onzekerheid voor 2012. Het is niet aan ons om deze problematiek hier uit de doeken te doen. Ze is jullie trouwens voldoende bekend. Wel willen wij hier een beroep doen op jullie gezond verstand.

Mochten jullie namelijk de concrete werking van geïntegreerde wijkcentra aandachtig bestuderen,

FOTO: YOUSSEF AMCHIR

dan zullen jullie merken dat ze bij uitstek het door jullie zo gekoesterde begrip transversaliteit belichamen. Of wij nu jong zijn, of oud, of werkloos, of zonder papieren, of ouders met kinderen of gewoon buurtbewoners, met veel van onze verzuchtingen kunnen wij er terecht. Of het nu kwesties betreft van welzijn, jeugd of onderwijs, jullie bevoegdheden, in wisselende combinaties laten de geïntegreerde wijkcentra er zich mee in, of creëren ze een context waarin Vlaamse initiatieven ter zake gunstig kunnen gedijen. Daarbij verliezen zij niet uit het oog waar het hen in eerste instantie om gaat: samen met bewoners van deze stad werken aan de sociale ontwikkeling van die wijken waar grote noden bestaan. Dat ze hiermee geen bijdrage zouden leveren aan een stedelijk beleid, dat de Vlaamse gemeenschap in Brussel zich hiermee niet op de kaart zou zetten, daar kan het gezond verstand van ons, gebruikers en vrijwilligers, niet bij.

Men zal ons tegenwerpen dat de 4 centra, ondanks alles, nog betoelaagd worden en in de toekomst verder betoelaagd zullen worden met middelen uit de VGC en via andere Vlaamse, lokale en gewestelijke overheden. Dat is zeer zeker correct. Wat zij vragen – en in dat opzicht stellen ze zich

bescheiden op – is steun voor de broodnodige coördinatie van de uiteenlopende diensten die ze leveren en activiteiten die ze organiseren. Wij kunnen ons net zo min een school zonder directeur voorstellen als bijvoorbeeld een lokaal dienstencentrum zonder centrumleider. U zult begrepen hebben dat hun problemen ook ons aangaan. Wij ondersteunen hen dan ook in hun vraag en doen een beroep op jullie creativiteit om samen een regeling uit te werken.

Geachte collegeleden, jullie zullen wel al gemerkt hebben dat bij de mensen buiten een bepaalde kleur overheerst. Er zit weliswaar wat zwart tussen. Dat geeft uitdrukking aan onze zorgen. Het is toch groen dat overheerst. Dat is de kleur van de hoop. Op dit moment is dat meer dan symbolisch. Ons is immers ook ter ore gekomen dat jullie binnen afzienbare tijd bereid zijn om over oplossingen na te denken. Beschouw onze actie dan ook minder als een daad van protest dan als een steunbetuiging om deze weg verder te bewandelen.

Wij danken jullie voor de bereidwillige aandacht en overhandigen nu de petitie.

FOTO: YOUSSEF AMCHIR

Inhoud

EDITORIAAL	P. 1
BONNEVIEPARK: „GOED LEVEN” IN SINT - JANS - MOLENBEEK	P. 4
STUDIEDAG „VOORBIJ DE PAPIEREN” TOEKOMSTORIËTERING MET MENSEN ZONDER WETTIG VERBLIJF	P. 16
TAALBEZWAAR	P. 21
BESCHERM HET MIDDENVELD TEGEN DE GRILLEN VAN DE POLITIEK VERSLAG VAN EEN WORKSHOP MET JUSTUS UITERMARK	P. 28
ACTIE GEÏNTEGREERDE WIJKCENTRA	P. 38

Colofon

Artikels :

Gwendoline Daems
Marie-Claire Migerode
Anika Depraetere
Ronnie Tack
Karen De Clercq
Alain Storme

Kaftfoto & Fotoredactie:

Michel Demol

Tekstverwerking:

Kristel van der Borght

Vormgeving & lay-out:

Michel Demol

Eindredactie:

Alain Storme

Drukkerij:

ACCO

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door Samenlevingsopbouw Brussel, Henegouwenkaai 29
1080 Molenbeek, T 02 203 34 24, F 02 203 50 64 – E info.brussel@samenvlevingsopbouw.be,
W samenvlevingsopbouw.be – © @ 22/11/2011 Samenlevingsopbouw Brussel – nr. 103 Jaargang 27

